

**PROGRAM
PARTIJE
RADIKALNE
LEVICE**



SADRŽAJ

| | |
|--|----|
| Uvod | 2 |
| Za novu ekonomsku strategiju | 4 |
| Za brigu o životnoj sredini i održivost | 9 |
| Za prehrambeni suverenitet..... | 12 |
| Za dostojanstven rad i penziju | 15 |
| Za socijalnu solidarnost..... | 19 |
| Za krov nad glavom..... | 22 |
| Za žensko oslobođenje | 24 |
| Za poštovanje ljudskih prava | 27 |
| Za decentralizaciju i demokratizaciju političkog života..... | 30 |
| Za pravedno pravosuđe..... | 32 |
| Za javni sektor kao moćan društveni resurs | 34 |
| Za kvalitetan javni prevoz kao osnovu slobode kretanja..... | 37 |
| Za kvalitetan i svima dostupan zdravstveni sistem..... | 39 |
| Za besplatno i kvalitetno obrazovanje..... | 42 |
| Za nauku vođenu znanjem, a ne tržištem | 46 |
| Za kulturu dostupnu svima | 48 |
| Za medije u javnom, a ne privatnom interesu | 51 |
| Za humani pristup sportu..... | 54 |
| Za internacionalizam, protiv imperijalizma..... | 56 |
| Za nenacionalistički pristup Kosovu | 58 |

Zalažemo se za Srbiju kao sekularnu republiku u kojoj su garantovani dostojanstven rad slobodan od izrabljivanja, krov nad glavom, zdrava hrana i životna sredina, besplatno zdravstvo i obrazovanje, rodna ravnopravnost i prava manjina.

Jednakost

Bez jednakosti nema pravednog društva.

Različito sposobnosti, afiniteta i osobina ne sme da bude opravdanje za političku i pravnu nejednakost, a političko-pravna jednakost je samo mrtvo slovo na papiru bez ekonomske jednakosti.

Zalažemo se za društvo pravedne preraspodele dobiti, u kom postoji suštinska jednakost prilika, putem besplatnog zdravstva i obrazovanja, pune zaposlenosti, garantovanog krova nad glavom, potpune rodne ravnopravnosti, prava manjina i uslova za dostojanstven život svih.

Solidarnost

Solidarnost je u samom srcu naših ideala i osnovna je pretpostavka egalitarnog društva.

Ljudsku istoriju čine borbe za stvaranje mehanizama solidarnosti, a njihove najvažnije tekovine su zdravstveni i penzioni sistem, zaštita radništva i nezaposlenih i briga o najugroženijima. Danas se ove tekovine nalaze pod udarom kapitalizma koji rastače društvo i naspram njega postavlja sebične interese pojedinaca.

Mi se zalažemo za zaštitu i obnovu društva solidarnosti, sveobuhvatno zajedništvo i međusobnu pomoć, kao i socijalnu funkciju države.

Sloboda

Za nas su sloboda i jednakost neraskidivo povezani.

Niko ne može da uživa slobodu bez osnovnih prava. Živeti u siromaštvu, bez zdravstvene zaštite i obrazovanja, stana, hrane i vode za piće, znači živeti bez istinske slobode izbora i bez mogućnosti za ostvarenje ličnih potencijala. Raditi za platu koja ne omogućava dostojanstven život, za kapitaliste koji od tuđeg rada ostvaruju ogroman profit, znači raditi u neslobodnim uslovima otuđenja i eksploatacije.

Mi se zalažemo za istinski slobodno društvo u kom ljudski potencijali nisu ograničeni siromaštvom, otuđenjem i izrabljivanjem.

Demokratija

Demokratija je osnovni preduslov uspešnog socijalističkog društva.

Demokratija ne znači samo višestranačje i pravo na izbor predstavnika u parlamentu. Bez dopune neposredne (direktno) demokratije, kao i demokratije na radnom mestu, dolazi do koncentrisanja moći u malom krugu političkih i ekonomskih struktura koje se smenjuju na vlasti.



Partija radikalne levice (u daljem tekstu PRL) se bori za socijalističko društvo zasnovano na jednakosti, solidarnosti, slobodi, demokratiji, internacionalizmu, antiimperijalizmu i antifaišizmu, društvo u kojem će ljudi biti važniji od profita.

Borimo se za istinsku demokratiju — decentralizaciju, referendumsko odlučivanje o ključnim pitanjima, kao i demokratizaciju ekonomije.

Internacionalizam

Internacionalizam, antiimperijalizam i pacifizam predstavljaju našu težnju da se vrednosti solidarnosti, saradnje i mira sprovedu na globalnom nivou.

Borba za pravednije društvo je globalna borba koja na svetskom nivou ima iste probleme i iste neprijatelje. Mir ne podrazumeva samo odsustvo rata, već i to da glavni ekonomski i socijalni uzroci rata moraju biti uklonjeni.

Zastupamo viziju svetskog društva kao društva mira, kolektivne sigurnosti, društvenog razvoja i demokratije koje povezuje slobodu, jednakost i solidarnost.

Antifašizam

Ponosimo se antifašističkom borbom partizanskog pokreta u Drugom svetskom ratu i tekovinama Narodnooslobodilačke borbe.

Protivimo se pokušajima istorijskog revizionizma, relativizacije fašizma i saradnje sa fašističkim okupatorima. Ovi pokušaji se dešavaju širom Evrope, a imaju za cilj delegitimizaciju socijalizma. Za nas su fašizam i njegovi izdanci političke forme koje se javljaju u krizi kapitalizma, a danas ponovo doživljavamo rast fašizma širom sveta.

Zato su borba protiv fašizma i očuvanje tekovina antifašizma naša trajna opredeljenja.

ZA NOVU EKONOMSKU STRATEGIJU

Srbija je od kraja 1980-ih godina doživela strmoglav pad. Od nekadašnje srednje razvijene zemlje, postala je ekonomski opustošeno područje. Zabrinjavajući broj ljudi je bez posla i teško nalazi zaposlenje. Naše društvo obeleženo je velikim socijalnim razlikama. Ako imate posao teško dolazite do zarade koja može pokriti osnovne životne potrebe, a ogroman broj ljudi nalazi se ispod ili tik iznad granice siromaštva. Infrastruktura je potpuno urušena a javni sektor upropašćen. Poljoprivredna i industrijska proizvodnja su konstantnom padu već nekoliko decenija. Sa druge strane, zaduženost države i pojedinaca je u konstantnom porastu. Cela ova situacija uzrokuje kontinuirani egzodus stanovništva prema državama kapitalističkog centra. Ratno okruženje, bespotrebne i kriminalne privatizacije, koje su se dodatno intenzivirale posle petooktobarskih promena, zajedno sa neoliberalnim otvaranjem tržišta za nastup krupnih multinacionalnih korporacija, učinilo je da se obrazuje nepovoljna osnova za dalji razvoj proizvodnih grana od kojih zavisi jačina jedne privrede.

Korupcija, siva zona poslovanja, troma birokratija i neusklađen pravni sistem imaju loše uticaje na privredu. Dok liberalni i desničarski ideolozi insistiraju na pukom izgrađivanju vladavine prava i države kao „noćnog čuvara“, mi u centar pažnje postavljamo plansko usmeravanje prirodnih resursa, radne snage i tehničkih sredstava. Cilj nam je na optimalan način postići stabilan privredni razvoj. Takozvana pravna država neće dovesti do toga da kapitalizam spontano profunkcioniše. Neophodna je direktna intervencija društva i države u ekonomiju ukoliko želimo da poboljšamo uslove života za šire slojeve stanovništva. Ne postoji neplanirana privreda, samo je pitanje ko je i u čijem interesu planira — da li država uz demokratsku kontrolu građanki i građana ili krupni kapital.

Ekonomska politika mora da reši u brzom tempu goruće probleme visoke nezaposlenosti, ugroženih socijalnih i penzionih davanja, katastrofalnog platnog bilansa, opadajuće poljoprivredne proizvodnje, zapuštene infrastrukture u saobraćaju i javnim uslugama. Takođe, potrebno je otkloniti ekološko zagađenje i tehnološko zaostajanje. Središnje tačke ove politike moraju biti principi solidarnosti, javnosti rada, demokratskog odlučivanja i omogućavanje svim pojedincima i pojedinkama da ostvare svoje pune potencijale. To se spontanim tržišnim procesima ne može postići, naročito ne na periferiji svetskog kapitalističkog sistema. Neophodan je napor da se, u promenljivim okolnostima globalnog kapitalizma opterećenog periodičnim krizama, privredni sistem ustroji na način koji će omogućiti ne samo razvoj, već i dugoročnu održivost u uslovima oštre međunarodne konkurencije.



Cilj privrede ne sme biti bogaćenje uskog kruga privilegovanih pojedinaca već poboljšanje materijalnih uslova života za celokupno stanovništvo i zadovoljenje potreba ljudi.

Osnovne vodilje našeg ekonomskog programa biće:

- kontinuirani rast dohodaka radničkim slojevima,
- proširivanje akumulacije kapitala za dalja javna ulaganja,
- smanjenje nezaposlenosti,
- jačanje fonda za socijalna davanja i javne usluge,
- obezbeđivanje monetarne i makroekonomske stabilnosti,
- ostvarivanje komparativne prednosti na međunarodnom tržištu,
- smanjenje zaduženosti privrede i građana,
- stvaranje osnovice za trajno tehnološko usavršavanje proizvodne baze društva.

Prvu prepreku za to predstavljaju politike mera štednje. Mere štednje štete privredi, a naročito najslabijima u ekonomskim odnosima — radništvu, nezaposlenima, penzionerima i socijalno ugroženom stanovništvu. One pogoduju isključivo krupnom multinacionalnom i domaćem kapitalu, koji na taj način dobija jeftinu radnu snagu. One takođe urušavaju javni sektor, da bi ga potom predale u ruke privatnom kapitalu čime usluge javnih službi čini nedostupnim ljudima koji nemaju novca. Zato se mi zalažemo za momentalno ukidanje politika štednje.

Srbija mora da obnovi industrijsku snagu koju je posedovala u doba samoupravnog socijalizma, dodatno je uveća i usmeri u pravcu neprekidnog inovacijskog unapređenja zasnovanog na zelenoj i održivoj privredi. Reindustrijalizacija zahteva ogromna kapitalna ulaganja i podršku naučno–inženjerskog istraživanja. Stoga je neophodno da ekonomski plan razvoja komplementarno obuhvati povoljnu monetarnu i fiskalnu politiku, zajedno sa strategijom nastupa na inostranim tržištima i programom poboljšanja obrazovnog i naučnog sistema.

Tokom perioda privatizacija, “javni dug“, uglavnom nelegitiman postaje najveća pretnja po ekonomiju naše zemlje. Zato je potrebno formirati državnu komisiju za određivanje (ne)legitimnosti javnog duga, kao i momentalno otpisivanje nelegitimnog javnog duga. Lica odgovorna za sklapanje nelegitimnih kreditnih linija i ugovora biće adekvatno zakonski kažnjena.

Kreditno–monetarni režim mora biti postavljen tako da služi finansiranju projekata industrijskih preduzeća, obnovi infrastrukture i kupovnoj moći stanovništva. U dosadašnjoj praksi banke su se vodile isključivo sticanjem profita i uračunavanjem rizika bez obzira na društvene ciljeve, što je uslovalo visoke kamate i preveliku zaduženost privrede i građana. Striktnije regulisanje rada komercijalnih banaka je neophodno uz kontrolu države nad protokom finansijskog kapitala. Da bismo mogli da postignemo bilo kakav boljitak, neophodno je da država ima punu kontrolu nad proizvodnjom novca, a da Narodna banka Srbije deluje u sprezi sa Ministarstvom finansija u sprovođenju javnih politika. Suverena moneta je osnova uspešnog privrednog razvoja. NBS treba da radi u interesu stanovništva, a ne apstraktnih pokazatelja „napretka“. Osnovni društveni cilj rada NBS mora da bude postizanje pune zaposlenosti. Umesto konstantnog zaduživanja države u stranim valutama zarad investicija, NBS će moći da na primarnom tržištu direktno monetizuje, to jest otkupljuje hartije od vrednosti Ministarstva finansija da bi mogla da finansira javnu potrošnju i deo investicija. Uz to ide osnivanje mreže in-

investicijsko–razvojnih banaka. Njihova osnovna namena će biti finansiranje tehnološkog jačanja industrijskih preduzeća i poljoprivrednih zadruga, zatim kontrola, savetovanje i sinhronizacija projekata u različitim granama privrede i usmeravanje sredstava za dalje javne investicijske poduhvate. Takođe, potrebno je razviti mrežu kreditnih zadruga pod upravom lokalnih zajednica koje će omogućavati jeftine kredite za manje projekte i poduhvate koji unapređuju svakodnevni život ljudi.

U kriznim periodima, jedan od monetarnih regulatora stabilnosti cena, tj. inflacije biće politika garantovanih radnih mesta. Ona će pomagati ljudima koji su ostali bez posla usled bilo koje ekonomske recesije. Nezaposlenost, koju stvaraju i mere štednje, obogaljuje ekonomiju. Ljudi koji nemaju primanja nisu u mogućnosti da kupuju proizvedena dobra, i na taj način privreda stagnira ili opada. Nezaposlenost dalje reprodukuje nezaposlenost — ljudi koji dugo ostanu bez posla ostaju i bez dragocenog radnog iskustva, i što su duže nezaposleni, to je manja verovatnoća da će naći posao, naročito u struci. Politika zagantovanih radnih mesta nije program stvaranja novih radnih mesta u projektima javnih radova. U pitanju je mera koja omogućava radno iskustvo velikom broju nezaposlenih ljudi koji ne mogu da nađu zaposlenje. Oni bi u lokalnoj zajednici obavljali poslove koje znaju da rade, za koje su već školovani, i na taj način doprinosili društvu da prevaziđe krizni period. Koristila bi se i učinila funkcionalnom postojeća mreža centara za zapošljavanje. Plata bi bila dovoljna za dostojanstven život čime bi bio postavljen novi nivo minimalne zarade u zemlji. Ova politika bi tako postala monetarni stabilizator ekonomije, umesto dosadašnjeg bezuspešnog manipulisanja kamatnim stopama.

Fiskalna politika biće zasnovana na uvođenju progresivnog sintetičkog poreza, čime se smanjuje društvena nejednakost i regulišu inflatorna kretanja. Ovde treba imati u vidu da su mnogu ljudi, koji su ostajali bez posla, otvarali brojne mikro, male i porodične firme kako bi sebi obezbedili dohodak, penziona i zdravstveno osiguranje. Zato je važno da njihovo poslovanje bude oporezovano shodno njihovoj snazi. Daleko veći poreski teret treba da podnesu krupna preduzeća koja ostvaruju veliki profit na naporima radničke klase. Progresivni porezi omogućili bi podizanje minimalne zarade i standarda života najsiromašnijih koji bi u skladu sa svojim socijalnim položajem bili oslobođeni poreza, dok bi najbogatiji slojevi stanovništva u javni budžet vraćali društvu deo vrednosti koji je proizveden zajedničkim naporima.

Država će razgranatim sistemom lokalne samouprave, pokretati javne radove na održavanju i unapređenju saobraćajne, energetske i komunalne infrastrukture. Ostvarena vrednost vratiće se društvu kroz poboljšane uslove za poslovanje preduzeća, unapređene ekološke standarde i generalno bolje uslove života za građane i građanke. Osnova naše politike privrednog napretka biće program zelenog razvoja Srbije, odnosno sistem velikih javnih ulaganja u održivu privredu u svim oblastima — od energetike, preko infrastrukture do građevine. Takođe ćemo podsticati prelazak malih preduzeća na ekološki održivu proizvodnju, koja će biti subvencionisana i usklađena sa velikim javnim projektima. Prelazak na zelenu privredu ne može se prepustiti

zakonima tržišta, pa je od suštinske važnosti da svi strateški resursi — energija, voda, telekomunikacije — budu u vlasništvu države. Privatizacija prirodnih dobara i uništavanje čitavih ekosistema zarad profita su apsolutno nedopustivi zbog toga je potrebno vratiti u javno vlasništvo sva do sada privatizovana prirodna dobra.

Kroz novu Investicionu banku (IB) pokrenule bi se javne investicije za prelazak na zelenu i održivu privredu. U ovaj proces bile bi uključene i finansijski podržane zadruge kao i drugi vidovi participativne ekonomije. Na štednim računima stanovništva i privrede nalazi se ogromna količina neupošljenog novca koji ne donose ništa realnoj ekonomiji, i to uz minimalne, efektivno negativne kamate. NBS treba da ponudi državne obveznice sa privlačnom kamatom i iskoristi taj novac za projekte u zelenoj privredi. Ovo bi dovelo do pokretanja ekonomije i porasta stope zaposlenosti. Program zelenog razvoja bio bi praćen prekvalifikacijom i snažnom socijalnom zaštitom radnika i radnica koje rade u „prljavim“ industrijama. Nijedan radnik i nijedna radnica ne mogu da ostanu bez državne pomoći ukoliko se nađu između dva posla. Mi ne robujemo tržištu — prelazak na zelenu privredu je ekološka neophodnost, koju ne može da plaća radništvo.

Da bi se postigla konkurentnost u cenama i u kvalitetu roba i usluga, neophodno je da proces reindustrijalizacije i uspostavljanje efikasne masovne poljoprivredne proizvodnje budu pod okriljem krupnih javnih preduzeća. Tako bi se postigla ekonomija obima, smanjili troškovi poslovanja i racionalno rasporedila radna snaga i tehnička sredstva. Takođe, neophodno je pokretanje sistema javnih trgovinskih lanaca koji bi uz politiku niskih marži obezbedili mogućnost malim lokalnim proizvođačima da se njihova roba nađe na tržištu. Sa privatizacijama i rasparčavanjem velikih poslovnih sistema treba prestati. Neophodno je obrnuti proces i raditi na ukрупnjivanju postojećih poslovnih jedinica i njihovom međusobnom povezivanju. Dosadašnje privatizacije treba preispitivati i poništiti sve one koje su sprovedene mimo društvenog interesa. Mala i srednja preduzeća treba povezati sa delatnostima krupnih industrija, poljoprivrednim zadrugama i javnim trgovinskim lancima, kako bi obezbedila stalni novčani tok, osigurala svoj opstanak na tržištu i uvećala umešnost u proizvodnji.

Ključnu ulogu u planiranju privrednog razvoja zauzimaju univerziteti, istraživački instituti i školski sistem. Produktivnost rada ne može se na duži rok poboljšavati bez stalnih tehnoloških inovacija što iziskuje planiranje troškova za neprekidni naučni rad i inženjerske delatnosti. Zalažemo se za izdvajanje minimalno 2% bruto društvenog proizvoda za istraživanja i razvoj. Na taj način društvo će biti pripremljeno za tehnološku revoluciju koja je u toku u zemljama kapitalističkog centra i moći će da kroz javne investicije, zaštitu patenata i subvencije domaćim inovatorima predvodi procese tehnoloških inovacija u oblastima robotizacije, nanotehnologije, IT i drugih novih industrija.

Neophodno je otvaranje odgovarajuće službe pod ingerencijom ministarstva finansija, čija će osnovna dužnost i zadatak biti vođenje platnog prometa, finansijske revizije i kontrole, kao i društvenog knjigovodstva, kako bi se stalo na put neprestanoj nelikvidnosti privrednih subjekata kao i malverzacijama koje krupni privredni subjekti izvode u ovom pogledu dovodeći u

nelikvidnost sve svoje manje poverioce i dobavljače. Država mora imati kontrolu nad platnim prometom. Na taj način bi se sprečila hronična nelikvidnost privrednih subjekata, kao što bi se sprečile i malverzacije sa odlivom deviza u off-shore zone i investiranje iz istih.

Potrebno je povratiti državno vlasništvo nad saobraćajnom infrastrukturom, koja je dobrim delom privatizovana kroz javno–privatna partnerstva. Takođe je potrebno vratiti u državno vlasništvo celokupnu energetska industriju, industriju retkih ruda i sva ekološka blaga kao što su izvori i šume.

Sve ovo skupa treba da doprinese održivim komparativnim prednostima u međunarodnoj ekonomiji i da služi kao brana nasrtajima multinacionalnog kapitala. PRL će se kroz trgovinsku politiku sa drugim državama u regionu zalagati za solidaran i komplementarni razvoj nacionalnih privreda, od kojih bi svi imali koristi, poštujući principe održivog ekonomskog razvoja i zaštite životne sredine. Objedinjavanje država u regionu na osnovu izgradnje saobraćajne i energetske infrastrukture od međunarodnog značaja, zatim ulančavanje nacionalnih industrijskih grana na osnovu nadopunjujućih proizvodnih linija, čini osnovicu za čvršće političke saveze, mir i napredak naroda koji su u međusobnom dodiru.

ZA BRIGU O ŽIVOTNOJ SREDINI I ODRŽIVOST

Trka za profitom i stalnim rastom iz temelja je izmenila životnu sredinu. Zdrava životna sredina preduslov je za blagostanje u društvu, a krize u prirodnoj ravnoteži prelivaju se u socijalne krize. Srbija se nalazi na takvom geografskom položaju i u takvim prirodnim uslovima da stanovništvo ne bi trebalo da strahuje za bezbednost od katastrofalnih elementarnih nepogoda, suše, gladi ili nezdrave životne sredine. Takođe, Republika Srbija u Ustavu garantuje svakom građaninu i građanki pravo na zdravu životnu sredinu. Ipak, zagađenje vode, vazduha i tla je dramatično povećano. Samim tim se i rizici po zdravlje ljudi uvećavaju, a opstanak mnogih biljnih i životinjskih vrsta, a pre svega njihovih staništa je ugrožen.

Hitno je potrebno urediti zakone i propise, vodeći se najsavremenijim naučnim dostignućima i saznanjima, tako da se sankcionišu ili pospešuju raznolike oblasti društvenih delatnosti u zavisnosti od toga kakav im je ekološki uticaj. Institucije koje imaju zadatak da sprovode ovakve politike nisu samo one koje se bave životnom sredinom, to je pitanje i privrede, saobraćaja, urbanizma, energetike, ruralnog razvoja itd. Međunarodne norme, standardi i sporazumi mogu nam pomoći u tome, ali Srbija mora najpre to da uradi iz odgovornosti prema sopstvenom stanovništvu. S obzirom na razarajući efekat koji visokoprotivni projekti korporacija imaju po životnu sredinu, zalagaćemo se za krivičnu odgovornost onih koji zarad profita nanose štetu životnoj sredini.

Resursi koje nalazimo u prirodi, kao što su vode, šume, rude i zemljište su naša zajednička dobra i moraju biti korišćeni na održiv način. Niko ne sme da privatizuje i uzurpira naša zajednička prirodna dobra. Vrtoglava izgradnja, seča šuma, iskopavanje minerala i ostale vrste masovne eksploatacije ugrožavaju postojeća zaštićena područja. Osim što se ovome mora stati na put, neophodno je da Srbija proširi postojeća i osnuje nova zaštićena područja. Gradnja elitnih turističkih objekata ili malih hidroelektrana u netaknutoj prirodi, bila ona formalno zaštićena ili ne, donose profit samo nekolicini investitora. S druge strane, oni guše mogućnost za ekološki turizam i ekstenzivnu poljoprivredu koja spaja lokalne zajednice sa prirodom. Obilna područja pod šumama predata u procesu restitucije moraju biti strože zaštićena bez obzira što su danas privatna ili crkvena svojina.

U pogledu energetske politike Srbije, protivimo se daljoj izgradnji termoelektrana i proširivanju njihovih kapaciteta. Pomoć u uvođenju energetske efikasnosti i toplotne izolacije u domaćinstvima mora biti prioritet odgovorne vlasti, a u privredi obaveza vlasnika. Gubici električne energije na distributivnoj



Čovek je društveno, ali i biće prirode, pa ličnost treba da živi u skladu ne samo s društvenim, već i s prirodnim okruženjem. Cilj brige o životnoj sredini i održivom razvoju jeste u održanju i unapređenju zdravlja i prosperiteta sadašnjih i budućih generacija.

mreži su skandalozino visoki, potencijal za vetrogeneratore i solarne elektrane još uvek je neiskorišćen. Biomasa treba da se koristi ali bez namenske eksploatacije plodnog zemljišta, već u sklopu cirkularne ekonomije, odnosno korišćenjem postojećeg organskog otpada. Potrebno je iskoristiti mogućnost gasifikacije gradova i opština, kako to budu dozvolile međunarodne okolnosti u pogledu izgradnje gasovoda. Protivimo se lažnim rešenjima poput malih hidro-elektrana i zahtevamo da se vlastice preusmere na solarnu, energiju vetra ili biomase tamo gde je to moguće. Emisija štetnih gasova i drugih čestica mora se smanjiti ispod maksimuma koji određuju trenutna tehnička i zdravstvena saznanja. Aerozagađenje u gradovima smanjiće se i adekvatnim saobraćajnim rešenjima i pomeranjem fokusa sa privatih automobila na javni prevoz koji je energetski daleko efikasniji. Podstićaćemo ekološke vidove prevoza, prevashodno železničkog i tramvajskog saobraćaja, uz izgradnju prateće infrastrukture. Potrebno je instalirati dodatne merne stanice sa javno dostupnim podacima u celoj zemlji, kako bi stanovništvo bilo pravilno i pravovremeno informisano o stanju vazduha.

Svako mora imati pristup dovoljnoj količini ispravne vode kako bi zadovoljio svoje životne potrebe. Imovinski status ne sme biti uslov pristupa vodi, a potrebno je i neposrednije uključivanje stanovništva i lokalnih zajednica u procese odlučivanja o ovom resursu. Prioritet privatnih kompanija nije dugoročna i održivo planirana proizvodnja vode, već sticanje što većeg profita. Potrebno je povećati javne investicije u infrastrukturu koja će omogućiti pristup kvalitetnoj vodi, a posebno pomoći siromašnijim krajevima u dostizanju standarda. Zalažemo se za to da se ljudsko pravo na vodu propiše i Ustavom, koji bi na taj način garantovao održivo snabdevanje domaćinstava vodom za piće na neprofitnoj osnovi, kao i da se Ustavom zabrani privatizacija vodnih resursa. Izvorišta i banje, koje su privatizovane ili date pod koncesiju potrebno je vratiti u javno vlasništvo i pod demokratsku kontrolu. U protivnom, možemo da ostanemo bez ovog najvažnijeg resursa koji garantuje blagostanje stanovništva. Ekološke standarde koji garantuju održivo i dugoročno korišćenje vode potrebno je pooštriti, uz adekvatnu kontrolu njihovog poštovanja. Bez odlaganja moramo izgraditi infrastrukturu za prečišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda. Kazne za kompanije koje izlivaju otrove u vodotokove moraju se povećati, ali ni takve neće sprečiti posledice te je nužno paralelno raditi na prevenciji.

Otpad nije đubre već resurs. Rastuće zagađenje plastikom u Srbiji se ne rešava. Jaka reciklažna industrija nije samo rešenje za hiljade tona komunalnog otpada koje svaki dan proizvodimo i deponujemo, već predstavlja i hiljade stabilnih radnih mesta. Moramo dekriminalizovati i zaštititi radna prava sakupljača sekundarnih sirovina koji obavljaju važan deo reciklažnog ciklusa. Javno–privatna partnerstva uvek su na korist privatnog, a na uštrb javnog interesa. Umesto što se obavezujemo da ćemo proizvoditi još više otpada za spalionice, potrebno je da se obavežemo da ćemo reciklirati, ali i smanjiti nepotrebno zagađenje i količinu smeća koju proizvodimo. Potrebno je izgraditi dugotrajnu infrastrukturu za primarno razvrstavanje i omogućiti kompostiranje prehrambenog otpada. Bacanje kvalitetne hrane samo zato što je izgubila tržišnu vrednost je nedopustivo pa je

potrebno razgranati mrežu banaka hrane i usmeravati hranu ka onima kojima je najpotrebnija.

Klimatske promene su realnost i one će obeležiti neposrednu budućnost naše generacije i mnogih koje tek dolaze. Srbija mora da prihvati prognoze i u skladu sa njima ažurira svoju politiku adaptacije. Učestalost vremenskih nepogoda i nepredvidivost utiču na nestabilnost ne samo životne sredine, već i prehrambene, drvne i vodne industrije, na javno zdravlje, kao i na migracije i nacionalnu privredu. Iako Srbija malo doprinosi globalnoj emisiji gasova staklene bašte, po glavi stanovnika daleko prevazilazimo evropski prosek i postoji veliki prostor da smanjimo ovo zagađenje. Ovako sveobuhvatan poremećaj ekosistema stvara pogodno tlo za konflikte, zato ga treba posmatrati i kao bezbednosno pitanje.

Obrazovanje i informisanost o životnoj sredini stanovništva i institucija moraju biti unapređeni. Poštovanje obavezujuće Arhuske konvencije o pravu svakoga da bude informisan o stanju životne sredine još uvek je izazov. Nastavni planovi stidljivo eksperimentišu sa uvođenjem programa koji se bave ekološkom održivošću. Kako bismo zahtevali veću demokratsku kontrolu potrebno je da omogućimo informisano odlučivanje. Učešće stanovništva u donošenju odluka i planova sa ekološkom problematikom, kako na nivou države tako i u lokalnim samoupravama, nužan je osnov održivosti bilo kog rešenja. Takođe, neophodno je da se bolje razvije i osavremeni zakonski okvir i praksa za pravnu zaštitu svakog pojedinca, grupe ili zajednice od zagađivača i načinjene štete.

Održivost nije pomodni hir koji će proći, već jedini racionalni izlaz iz duboke krize u koju smo dospeli oslanjajući se na postojeću logiku kapitalističkog rasta. Društvena nejednakost dodatno se produbljuje ovom krizom. Ekološke katastrofe najviše pogađaju najsiromašnije koji se od kriza teško oporavljaju. Zbog nedostatka pitke vode, zagađenog vazduha, poplave ili suše, žene trpe poseban pritisak zbog svojih tradicionalnih uloga u reproduktivnom radu, održavanju domaćinstva, negovanju bolesnih. Oslanjanje samo na kaznenu politiku zaobilazi najkrupnije zagađivače. Kompenzacija za načinjenu štetu koju bi zagađivači trebalo da plate kroz takse i kazne ne može zaista da povрати ravnotežu u prirodi, a raznim malverzacijama kompanije vešto izbegavaju čak i te zakonom propisane troškove. Ne možemo dostići ni ekološko ni društveno blagostanje ukoliko pristanemo na nepravednu raspodelu i privatizaciju prirodnih dobara, nedostupno znanje i ekološko obrazovanje, kulturne matrice isključenja depriviranih grupa i modele potrošnje i proizvodnje kao do sada. Moramo sprečiti da se tema životne sredine zloupotrebi u korist još jednog kriznog profiterstva i rasvetliti njene sistemske činioce. Oni koji kontrolišu i trguju tehnologijom, patentima i sirovinama potrebnim za promenu paradigme nemaju interes opšteg blagostanja već teže profitu i strateškom zauzimanju pozicija moći. Umesto tehno-optimističkog zelenog kapitalizma sa dokazanim negativnim posledicama po ljude i prirodu, zalažemo se za demokratski ekosocijalizam.

ZA PREHRAMBENI SUVERENITET

Kapitalistička restauracija je urušila socijalni položaj poljoprivrednika u Srbiji. Seosko stanovništvo sve više gubi mogućnost da sebi obezbedi dostojan život, brojna sela se gase i u njima živi sve manji broj ljudi. Usled nepovoljnih životnih uslova na selu, osiromašeno seljaštvo pridružuje se masi nezaposlenih ili radno eksploatisanih lica. Drugi problem je taj što umesto da poljoprivreda bude okosnica života na selu, koja stanovništvu obezbeđuje uslove za život, ali i osnova prehrambenog suvereniteta našeg društva, ona sve više postaje sredstvo za ostvarenje profita malog broja ljudi, i kao takva dugoročno ugrožava našu budućnost.

Privatizacijom poljoprivrednih preduzeća, zadruga i kombinata uništen je njihov industrijski potencijal. On je sada sveden isključivo na primarnu proizvodnju koja vuče niske cene sa svetskog tržišta. Na taj način su i sitni seoski zemljoradnici pritisnuti slabim prihodima usled prekida organizovanog otkupa i ukidanja nekadašnjih zadruga, koje su bile spona između državne politike u razvoju poljoprivrede, krupnih prehrambenih preduzeća i trgovinskih lanaca.

U privatizaciji su učestvovala lica čije poreklo imovine nije ispitivano. Rasprodaja nekadašnjih prestižnih kombinata neretko je korišćena radi uvođenja nelegalno stečenog novca u legalne finansijske tokove i špekulacije sa plodnim zemljištem. U međuvremenu je potpisan i usvojen Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju koji samo omogućava dalju trgovinu oranicama i livadama, koje na kraju završavaju u rukama stranih korporacija. Uz to ne postoji nikakva zaštita od uvoza prehrambenih roba i sirovina iz zemalja u kojima se njihova proizvodnja obilno subvencioniše. Poljoprivredna domaćinstva s malom površinom obradivog zemljišta u njihovom posedu ne mogu proizvoditi dovoljno ni za sopstvene a kamoli za potrebe tržišta. Stoga domaćinstvima s malo ili bez dovoljno zemlje država treba da besplatno ustupi obradivo zemljište u skladu s njihovim potrebama ili, u slučaju da u tom ataru ne postoji obradivo zemljište u državnom vlasništvu, država otkupi parcelu od vlasnika u bližem susedstvu.

Uprkos gromoglasnim proklamacijama o zaštiti i brizi za „napućenog srpskog seljaka“ raznoraznih desničarskih vlada, u proteklih nekoliko decenija, država je uporno uskraćivala podsticaje i novčane olakšice. Mnogobrojni zemljoradnici, voćari, pčelari, stočari i ratari su širom Srbije ostavljeni na milost i nemilost svetskom tržištu, velikim trgovinskim lancima i otkuplivačkim monopolistima. U borbi za obnovu i razvoj poljoprivrede, zaštitu i očuvanje sela PRL će nastojati da sprovede celovitu ekonomsku politiku koja će biti zasnovana na iskorišćavanju ljudskih,



Zadatak poljoprivrede jeste da zdravom hranom opskrbi stanovništvo. Tek nakon zadovoljenja ovih potreba možemo zajednički razmišljati o tome kako raspolagati viškovima proizvedenih prehrambenih dobara.

prirodnih, geografskih, klimatskih i hidroloških prednosti Srbije. Time će se postići optimalna ekološki održiva i zdrava proizvodnja kvalitetne i konkurentne hrane, namirnica i sirovina. Poljoprivreda tako postaje osnova za dalji razvoj prehrambene industrije koja se odražava na podsticaj hemijske i mašinske privredne grane. Zatim se proširuje saobraćaj, transport i turizam, a istraživački centri dobijaju okruženje za inovativnost.

Ovo će biti jedan od instrumenata da se slomi strahovito velika nezaposlenost u Srbiji, omogući stanovništvu ostanak na selu, osigura njegov demografski oporavak i očuva kulturna baština raznovrsnih regiona. Bez ekonomski i ekološki održive proizvodnje ostanak na selu biće samo moralistički mit. Takođe, treba raditi na izgradnji infrastrukture radi izlaženja na kraj sa klimatskim promenama i podizanja produktivnosti rada u ratarstvu, voćarstvu, povrtarstvu i stočarstvu. Pre svega, naglasak će biti stavljen na prokopavanje kanala i podizanje sveobuhvatnog sistema za navodnjavanje, zatim na zaštitu useva, sela i naselja od nepredvidljivih poplava i otvaranje ribnjaka. Potrebno je da država uspostavi celovitu odbranu od grada i drugih vremenskih neprilika upotrebom savremenih radarskih, raketnih i avio sredstava. Izgradnja novih, obnova i stalno održavanje starih puteva i saobraćajnica su neophodan uslov da seoski proizvođači budu povezani sa gradskim centrima i dobavljačima.

Podizanje produktivnosti po hektaru biće srž naučno–razvojne delatnosti odgovarajućih instituta i razvojne ekonomske politike na selu i uopšte u poljoprivrednoj proizvodnji. Ovo se ne može ostvariti ukoliko nastavimo da prekomerno koristimo veštačka đubriva i druge hemikalije za poljoprivredu. Neophodno je okrenuti se agroekološkom pristupu koji podrazumeva ekološki održivu proizvodnju zasnovanu na polikulturnoj praksi, rotaciji useva, kao i integraciji ratarstva i stočarstva. PRL želi da nastavi tradiciju uspeha raznovrsnih naučnih i razvojnih instituta u ratarstvu, voćarstvu, povrtarstvu, stočarstvu i veterinarskoj medicini. Proizvođačima je nužno obezbediti bolji pristup stručnim savetima agronoma i sertifikaciji ekoloških proizvoda. Protivimo se profitno orijentisanom proizvodnji i distribuciji genetski modifikovanih organizama koja dovodi do nesagledivih posledica, kao i pustošućim eksperimentima nad životinjama i biljkama. Naučna istraživanja treba da budu usredsređena na razvoj ekološki održive i zdravstveno bezbedne hrane i sirovina u specifičnostima geo i bio diverziteta Srbije.

Osim toga, sprečićemo eksploataciju zemlje i prirodnih bogatstava od strane multinacionalnih korporacija koje se bave poljoprivredom radi profita svojih akcionara, kao i domaćih tajkuna. Poljoprivreda je posebno važna u periodima ekonomskih kriza kada opstanak društva zavisi od mogućnosti ljudi da se prehrane. Ona osigurava i bezbednost u vreme ratnih previranja i svetskih poremećaja cena i tokova snabdevanja. PRL ističe neophodnost zdrave ishrane za svakog pojedinca na teritoriji Srbije sa dovoljnim količinama kalorija, proteina i vitamina.

Zalažemo se za široki skup podsticajnih mera koji neće podrazumevati samo subvencije. Potreban je i namenski dizajniran kreditno–bankarski sistem, čija će namena biti finansiranje zemljoradnika na selu ali i obezbeđivanje kapitala za krupne proizvođače u skladu sa strateškim i razvojnim ciljevima u poljoprivredi. To podrazumeva osnivanje specijalizovanih banaka

na nacionalnom nivou ili kreditnih zadruga na regionalnom i opštinskom, čiji će profit biti povratno akumuliran i dostupan poljoprivrednim proizvođačima. Ovakve banke imaju koordinišuću i obrazovnu ulogu u pogledu sastavljanja poslovnih planova i proizvodnih programa. Bitno je svesti na minimalnu meru rizik individualnih zemljoradnika, zadruga, preduzeća i gazdinstava. Kreditni sistem će zapravo biti u sprezi sa opštom ekonomskom razvojnom politikom i strategijom poljoprivrede radi sinergijskog efekta.

PRL se posebno usredsređuje na obnovu zadruga kao neophodnog organizacionog uslova da bi se prevazišla rascepanost proizvodnje na selu. Cilj nam je da se otkloni zapreka i da se podigne produktivnost rada optimalnim korišćenjem obradivih površina, mehanizacije i ljudstva. Zadruga će biti glavni kanal preko koga društvo može da usmeri poljoprivredu ka strateški definisanim ciljevima. Seljaštvo će tako biti osigurano od tržišnih kolebanja, uz ostvarenu stabilnost života i rada mnogih seoskih porodica.

Selo je potrebno i u političkom smislu osnažiti kroz razgranatu mrežu mesnih zajednica i sistem lokalne samouprave. Uvažavajući specifične ekonomske, kulturne, logističke i organizacione potrebe, selo treba da kroz zadruga i mesne zajednice, i posebna odeljenja u opštinskim upravama, ima institucionalnu zastupljenost u organima odlučivanja.

ZA DOSTOJANSTVEN RAD I PENZIJU

Na taj način ona ujedno doprinosi i društvu, da bi joj se sve to vratilo u vidu penzije koja može garantovati dostojanstvenu starost. Sve vlasti u Srbiji od uvođenja kapitalizma glume nemogućnost pred privatnim investitorima i smišljaju izgovore zašto se radnička klasa kontinuirano nalazi u sve beznadežnijem položaju. Čak i u surovim uslovima kapitalističke periferije, država ima brojne mehanizme da stane na stranu radnika i radnica. Ipak, prethodne tri decenije pokazale su da, sasvim suprotno tome, vladajuće strukture stalno staju na stranu kapitalista.

Prvi preduslov za poboljšanje neljudskih uslova rada u Srbiji danas je jačanje institucija koje kontrolišu ispunjavanje propisa o radu i sprečavaju njihovo kršenje. Kazne za nepoštovanje propisa o bezbednosti i zdravlju na radu moraju biti mnogo oštrije ukoliko hoćemo da radnici i radnice više ne ginu i ne povređuju se na gradilištima. Sankcije za kršenje sindikalnih prava danas praktično ne postoje, tako da mnogi „poslodavci“ potpuno otvoreno unose zabranu sindikalnog organizovanja u pravilnike i ugovore o radu. Brojni su primeri drastičnog bezakonja: različiti oblici zakidanja, potkradavanja i otimanja zarada, neplaćeni prekovremeni rad itd. Takvu bahatost mogu istraživati i kažnjavati samo dobro plaćeni, opremljeni i obučeni, ali i politički podržani inspektori za rad i policajci za privredni kriminal.

Rad „na crno“ predstavlja najočigledniji primer eksploatacije i ugrožavanje života radnika i radnica od strane „poslodavaca“, a naročito privatnika. Brojni zaposleni u privatnim firmama rade bez ugovora, bez radne knjižice, socijalnog i zdravstvenog osiguranja, bez zdravstvenog uverenja da su sposobni za posao koji obavljaju, bez adekvatne zaštite na radu, bez maksimalnog radnog vremena (rade po potrebi). Neretko su mimo zakona zaposleni i maloletni radnici i radnice. Veliki broj radnika i radnica koji svake godine strada, uglavnom na gradilištima i u prerađivačkoj industriji, plaćen je „na crno“. Isplaćivanje zarade je, čak i kod zaposlenih u skladu sa zakonom, često takvo da radnik ili radnica, deo teško zarađenog novca vrati „poslodavcu“ čim isti novac primi, navodno svojom voljom, a u stvari zbog toga što je primoran/a na to da bi zadržao/la posao. Sezonsko radništvo u poljoprivredi, prema važećem zakonu ne potpisuje ugovore, već je dovoljan „usmeni dogovor“, što otvara veliki prostor za mahinacije. Najveći broj prekarnih radnika i radnica, odnosno angažovanih u nesigurnim i neizvesnim radnim aranžmanima, je izložen eksploataciji i manipulaciji s obzirom da nemaju sva prava garantovana ugovorom o radu. Zalažemo se za drastično veće kazne za poslodavce za zapošljavanje radništva „na crno“ i adekvatno obeštećenje za sve one koji su, u određenom vre-



Pravo na dostojanstven rad i penziju su osnovna ljudska prava. Cilj rada jeste razvijanje posebnih sposobnosti i stvaralaštva ličnosti, njeno samoostvarenje, kao i osiguravanje odgovarajućih sredstava za život, a cilj penzije jeste obezbeđenje dostojanstvene starosti.

menskom periodu, radili prekovremeno i bez ugovora i pretrpeli povrede na radu ili narušili svoje zdravlje.

Pored jačanja primene zakona moramo menjati i same zakone. Ugovor o radu na neodređeno vreme mora ponovo postati standardni i dominantni oblik zapošljavanja. Agencijski rad i svi drugi nestandardni oblici zapošljavanja se moraju potpuno zabraniti u osnovnoj delatnosti „poslodavca“. Potrebno je zakonom propisati drastično veće kazne za zloupotrebe zapošljavanja po ugovoru na određeno vreme, ugovoru o privremenim i povremenim poslovima i ugovoru o delu, kao i zloupotrebe i povrede prava iz pripravničkog staža. Ni jedna zarada ne sme biti niža od prosečne potrošačke korpe. Time bi bila obezbeđena pravična zarada za uloženi rad, koja bi radnicima i radnicama i njihovim porodicama obezbedila pristojan životni standard. Potreba za prekovremenim radom mora se strože definisati i kontrolisati, a svaki započeti sat prekovremenog rada mora biti plaćen 100% više od ugovorom definisane satnice. Rad nedeljom i državnim praznicima mora biti plaćen 150% više u odnosu na uobičajenu satnicu.

Sadašnji Zakon o štrajku je pisan tako da se onemogućiti ovaj vid borbe za dostojanstvenu zaradu i radna prava, pre svega u interesu „poslodavaca“ koji izrabljuju svoje radnike i radnice. Uslovi koji moraju da se ispune da bi se štrajk uopšte smatrao legalnim su nerealni i namerno postavljeni tako da se najvećem broju štrajkova uskrati legalnost. Radništvu mora biti zakonski omogućeno da se i kroz štrajk bori za dostojanstvenu zaradu i druga svoja prava. U tom smislu nužno je omogućiti spontane štrajkove bez najave, kao i štrajkove kod više „poslodavaca“ koji ne pripadaju istoj delatnosti. Radništvu treba omogućiti da i bez sindikata može pokrenuti štrajk i u situaciji kada u štrajk ne ulazi većina zaposlenih. Određivanje minimuma procesa rada ne može biti u isključivoj nadležnosti „poslodavca“ već se mora definisati u dogovoru sa sindikatima i drugim telima koja omogućavaju neposredno radničko organizovanje. Nužno je obezbediti da se štrajkačima isplaćuje i naknada u određenom procentu za vreme štrajka, što sada nije zakonito. Konačno, treba omogućiti pravo na štrajk i onima koji nemaju ugovor o radu, već druge ugovore o radnom angažovanju.

Ženama i muškarcima se moraju isplaćivati jednake zarade za obavljanje istih poslova. Porodiljsko i roditeljsko odsustvo ne smeju biti kraći od godinu i po dana i moraju se pružiti svakom roditelju uz pravo na istovremeno odsustvo od najmanje tri meseca po rođenju deteta za oba roditelja. U periodu od šest meseci nakon porodiljskog odsustva ženama se mora omogućiti korišćenje skraćenog radnog vremena. Tokom čitavog trajanja porodiljskog i roditeljskog odsustva zarada se mora isplaćivati u celosti i najstrože kažnjavati zakidanje na zaradama ili otpuštanje trudnica i porodilja. Svaki poslodavac mora biti u obavezi da usvoji pravilnik o postupanju u slučaju seksualnog uznemiravanja u radnom kolektivu, da učini sve da do njega ne dođe i da sankcioniše takve postupke na radnom mestu. „Poslodavci“ moraju obezbediti i učiniti dostupnim svim radnicama menstrualna higijenska sredstva na radnom mestu, češće pauze tokom radnog vremena, kao i plaćeno odsustvo onim radnicama koje nisu u mogućnosti da obavljaju posao tokom menstruacije.

Ipak, izmena propisa i jačanje njihove primene su samo početak procesa koji mora da omogući dostojanstvo radnika i radnica na svakom radnom mestu u Srbiji. Da bi život dostojan čoveka postao stvarnost, država mora da izađe iz pasivne uloge zakonodavca i policajca i da se priključi borbi koju radnici i radnice svakodnevno vode. Bez masovnog i organizovanog radničkog pokreta koji samostalno artikuliše svoju politiku, svaki pa i najbolje napisani propis preti da se izvitoperi u koruptivni mehanizam za međusobna potkusurivanja različitih delova vladajuće klase, od kog društvo nema ništa. Zato je prioritet naše politike stvaranje uslova za slobodno organizovanje svih radnika i radnica, kako onih stalno zaposlenih, tako i onih kojima je otežano sindikalno organizovanje: nezaposlenih, privremenih, povremenih, ustupljenih, penzionisanih i budućih.

Uvođenje radničkih saveta na radnim mestima je neophodan temelj izgradnje društva solidarnosti. To je i jedan od preduslova za pun razvoj individualnih, ali i kolektivnih ljudskih potencijala. Danas svedočimo brutalnoj eksploataciji koja nemali broj radnika i radnica ostavlja sa trajnim posledicama po mentalno i fizičko zdravlje. Zato je, pored jačanja sindikata, neophodno omogućiti veće učešće zaposlenih u procesu odlučivanja na radnom mestu. Zalažemo se za uspostavljanje radničkih saveta putem kojih bi radništvo moglo da direktno utiče na politiku preduzeća, bori se za svoja prava, pravedniju raspodelu dobiti, ali i pomaže unapređenju poslovanja kroz razvoj inovacija u procesu proizvodnje i organizacije rada.

Naša politika obnove radničkog organizovanja imaće prvi stub tamo gde je država „poslodavac“: u javnoj upravi, preduzećima i svim drugim organizacijama u kojima država ima odlučujući vlasnički i upravljački uticaj. Država kao „poslodavac“ mora garantovati potpunu i bespogovornu slobodu sindikalnog organizovanja, biće primer kolektivnog pregovaranja i ugovaranja, zarade i zaštite na radu, i najrigoroznije će kažnjavati odgovorna lica u državnim preduzećima i ustanovama koja nastave sa prevarnom praksom trajnog zapošljavanja po uslovima privremenog i povremenog rada i drugih oblika prekarnog, odnosno nesigurnog zaposlenja. Državna preduzeća i ustanove moraju inicirati gransko kolektivno pregovaranje i zaključenje granskih kolektivnih ugovora u svim granama u kojima posluju. Aktivno će se suprotstaviti pokušajima privatnika i „poslodavačkih“ udruženja da sabotiraju gransko kolektivno pregovaranje.

Drugi stub obnove radničkog organizovanja biće u privatnim preduzećima koja preko javnih nabavki posluju sa državnim institucijama, koja koriste državnu pomoć, ili na bilo koji drugi način dobijaju subvencije i podršku od državnih organa, uključujući i medije i nevladine organizacije čije se projekti finansiraju iz državnih fondova. Svako ko na bilo koji način koristi javna sredstva i povlastice mora poštovati sindikalna prava po istim pravilima i standardima kao i državna preduzeća i institucije. Privatna preduzeća koja sprečavaju sindikalno organizovanje i kolektivno pregovaranje u samom preduzeću ili u grani, ne samo da neće imati pravo da konkurišu za poslove i projekte koji se finansiraju iz javnih fondova, već će biti drastično kažnjavani. U slučajevima brutalnog kršenja radnih prava njihovi pogoni i infrastruktura biće delimično ili u potpunosti nacionalizovani i predati radnicama i radnicima na upravljanje.

Treći stub naše radničke politike je podrška radničkom zadrugarstvu. Izmenama Zakona o zadrugama ćemo omogućiti da se rad unese kao osnivački ulog u zadrugu, a zadružni radnički sektor ćemo jačati preko državne pomoći i subvencija, kao i izmenama Zakona o javnim nabavkama koje će pozitivno diskriminisati radničke zadruge u odnosu na druge ponuđače. Da bismo sprečili zloupotrebe povlašćenog položaja radničkih zadruga (formiranje fiktivnih zadruga i sl.), uvešćemo obavezno članstvo radničkih zadruga u njihovoj krovnoj organizaciji. Ona će funkcionisati na direktno demokratskim osnovama i imati punu autonomiju u edukaciji i razvoju čitavog sektora, odnosno biće osposobljena da se samostalno izbori protiv zloupotreba. Takođe, firme koje se nalaze u stečaju potrebno je prepustiti radnicima i radnicama na upravljanje i omogućiti im da postanu preuzmu vlasništvo nad njom.

Svako treba da ima obezbeđen minimum penzionog osiguranja, bez obzira da li je obavljao plaćeni rad. Imajući u vidu decenije masovnog „rada na crno“ koje su za nama, visoku stopu nezaposlenosti, kao i neplaćeni kućni rad žena, starosna granica za odlazak u penziju mora da važi bez obzira na dužinu upisanog radnog staža. Predlažemo izmene zakona koje će omogućiti odlazak u penziju sa 60 godina starosti za muškarce i 55 godina starosti za žene, odnosno 40 godina radnog staža za muškarce i 35 godina staža za žene, bez obzira na godine starosti. Pored toga, zalažemo se za uvođenje obavezna 2 neradna dana u toku nedelje i zakonskog maksimuma od 35 časova rada za puno radno vreme, odnosno 30 časova za naročito teške, napore i za zdravlje štetne poslove, uz obavezni beneficirani staž kod ovih poslova. Ovo treba gledati ne samo kao meru zaštite zdravlja, blagostanja i produktivnosti radnika/ca, već i efikasnu meru politike zapošljavanja.

Većina mladih u Srbiji ne veruje da će dočekati penziju, što je posledica neodgovorne socijalne politike vođene u poslednje tri decenije. Neprepoznavanje značaja koji ima tekući sistem finansiranja penzija, zasnovan na međugeneracijskoj solidarnosti indikator je desolidarizacije i depolitizacije društva. Penzijski sistem se već decenijama politički instrumentalizuje od strane partija na vlasti nametanjem, kao dominantnog, narativa prema kojem se postojeći penzijski sistem krivi za nastajanje i generisanje društveno–ekonomske krize. Suprotno ovakvom narativu, penzijski sistem ne treba žrtvovati, već ga treba učiniti potpuno transparentnim i funkcionalnim i uposliti ga na način koji će doneti najviše dobrobiti društvu u celini, najpre vraćanjem radnim ljudima onoga što je njihovo vlasništvo. Privatni penzijski fondovi rade na profitnoj osnovi i nemaju redistributivni karakter, a pod udarima kriza oni su izloženi nestabilnostima i ne mogu ponuditi adekvatnu socijalnu zaštitu, niti biti odgovor za potrebe najstarijeg dela stanovništva. Stoga je neophodno da se Republičkom fondu za penzijsko i invalidsko osiguranje vrati imovina koja je otuđena tokom prethodnih decenija restauracije kapitalizma. Fond je potrebno reformisati, ali njegova osnovna funkcija mora ostati međugeneracijska solidarnost. Sredstva Fonda je potrebno reinvestirati i učiniti ga katalizatorom zapošljavanja.

ZA SOCIJALNU SOLIDARNOST

Srbija je zemlja sa ogromnim socijalnim razlikama. Socijalno raslojavanje na globalnom nivou je posledica neoliberalnog kapitalizma, a u Srbiji, kao zemlji na periferiji svetskog kapitalizma, društveno raslojavanje je još izraženije. Iako smo kao nasleđe imali model samoupravnog socijalizma, koji je u sebi nosio težnju ostvarenja opšte socijalne sigurnosti i socijalne pravde, prelaskom na neoliberalni koncept ovaj model je ukinut. Društvena nejednakost u Republici Srbiji je najviša u Evropi. Siromaštvo dostiže poražavajuće brojke. Istraživanja pokazuju da se gotovo trećina stanovništva nalazi u apsolutnom ili relativnom siromaštvu. I pored toga, poslednjih godina, u sklopu mera štednje, budžetska davanja za sektor socijalne zaštite se smanjuju. Izdvajanja u budžetu za novčanu socijalnu pomoć su najmanja u Evropi.

Smanjenje socijalnih nejednakosti, pre svega, zavisi od volje i fokusa države na rešavanju ovih problema, a onda i njene ekonomske efikasnosti, kao i slobodnih i nekorumpiranih institucija. Ovaj je proces dvosmeran, jer ni razvoj ekonomije nije moguć bez ostvarenja socijalnih prava. Država socijalnog staranja je dužna da obezbedi svakom članu društva dostojanstven život, pravo na rad i socijalnu zaštitu svim ugroženim građanima i građankama.

Usluge socijalne zaštite moraju biti pod okriljem države. Usluge koje uključuju životne situacije, konkretne živote ljudi, kao i patološke društvene pojave ne mogu da dobiju ekonomsku vrednost i da se komodifikuju, odnosno pretvaraju u robu kojom se trguje zarad profita. U tom procesu socijalna komponenta potpuno gubi na važnosti, a gleda se isključivo ko i koliko može da plati određenu uslugu. Komodifikacija usluga socijalne zaštite je neprihvatljiva jer postavlja profit iznad ljudskih života. Nasuprot tome, neophodno je ulagati sredstva u jačanje javnih institucija koje će moći na kvalitetan i odgovoran način da obezbede neophodne usluge stanovništvu bez obzira na imovinski status.

Radi kvalitetne brige o deci potrebno je izmeštanje usvojenja i hraniteljstva iz centara za socijalni rad i uvođenje posebne institucije koja bi bila osnovana za svaki okrug (regionalni centri za usvojenje i hraniteljstvo). Dodatno, važno je povećati kapacitete za rad i ove institucije i centara za socijalni rad u domenu zaštite dece. PRL se zalaže i za konstantnu finansijsku podršku, edukaciju i kontrolu hraniteljskih porodica. Međutim, suprotstavljamo se rastućoj pojavi izmeštanja dece iz siromašnijih porodica u hraniteljske pre nego što se roditeljima pruži dodatna podrška u unapređenju uslova života za decu. U okviru pomenutih regionalnih centara bio bi obezbeđen i program za



Naše osnovne vrednosti su jednakost i solidarnost iz čega sledi dužnost društva da razvija bezuslovne mehanizme ispomoći onih koji su ugroženi i ranjivi, stari, bolesni i nemoćni.

„kuću na pola puta“, čija bi uloga bila podrška za decu koja nakon završetka srednje škole ili fakulteta izlaze iz hraniteljstva i nemaju obezbeđen smeštaj i posao.

Zalažemo se i za uvođenje edukacije o roditeljstvu u okviru školskog programa seksualnog obrazovanja koja bi pripremila eventualne buduće roditelje za očekivane izazove. Edukacija bi imala za cilj i prevenciju različitih oblika nasilja u porodici, naročito nasilja nad ženama i decom koje je gorući društveni problem. Potrebno je dosledno primenjivati zakon o sprečavanju nasilja u porodici i uvesti stroge kazne za nasilnike, ali i raditi na njihovoj edukaciji i resocijalizaciji. Prepoznamo siromaštvo, uz patrijarhat, kao važan okidač porasta nasilja nad ženama i koreniti problem koji se mora rešavati.

Adekvatna briga za stare zahteva više ulaganja u povećanje broja, kao i prostornog i kadrovske kapaciteta državnih domova za stara lica. Nijedno staro lice ne bi smelo da bude na ulici bez krova nad glavom i zaštite. Paralelno sa tim zalažemo se za razvoj alternativnih načina zaštite starih, povećanje kapaciteta hraniteljskih porodica za odrasle, uvođenje sistematskih olakšica za stare osobe i penzionere (besplatan javni prevoz, besplatni obroci za penzionere sa najmanjim primanjima). Od posebne je važnosti jačanje kapaciteta gerontoloških centara u gradovima i opštinama. Njima je neophodno povećati materijalnu podršku, jer bi trebalo da služe kao stub u oblikovanju jedne humane i aktivne starosti. PRL se zalaže za uvođenje službi za ruralnu pomoć, u planinskim i drugim seoskim sredinama, čiji bi zadatak bio pomoć starima, bolesnima, teško pokretljivima, u obavljanju svakodnevnih aktivnosti ali i u nabavci namirnica, odlasku po lekove, kućnim poslovima i poslovima na imanju.

Novčana socijalna pomoć za sve ugrožene kategorije mora biti veća i adekvatnija, što bi pratilo povećanje minimalnog dohotka. PRL se zalaže za momentalno ukidanje sramne uredbe o radnoj aktivaciji ljudi koji primaju socijalnu pomoć. Osim povećanih izdvajanja, neophodno je i smanjenje birokratije. Potrebno je i povećanje kapaciteta centara za socijalni rad koji su preopterećeni brojem korisnika i istovremeno rade ispod kapaciteta jer je merama štednje znatno smanjen broj zaposlenih. Na taj način bi se olakšalo dobijanje novčane socijalne pomoći za ljude kojima je to potrebno.

Zalažemo se za zakonsku regulaciju socijalnog preduzetništva koje sada funkcioniše u sivoj zoni, a potom i stvaranje fonda za socijalno preduzetništvo. On bi, s jedne strane, davao podsticaje malim preduzećima da zapošljavaju teško zapošljive kategorije stanovništva. Takođe bi davao bespovratne kredite i podsticaje za pokretanje i razvoj malog preduzetništva od strane ljudi koji se nalaze u kategoriji teško zapošljivih. Socijalno preduzetništvo razumemo i kao preduzetništvo čija je primarna misija da doprinese unapređenju društva i čiji se profit vraća samoj zajednici i služi njenom daljem razvoju.

Širim procesom decentralizacije i davanja većih ovlašćenja lokalnim samoupravama, potrebno je i da u oblasti socijalne zaštite svaki grad i opština ponude, razrade i finansiraju i određene usluge socijalne zaštite. Takođe, potrebno je da gradovi i lokalne samouprave uzmu najveću odgovornost u razvijaju lokalne usluge socijalne zaštite. Lokalne usluge socijalne zaštite treba da budu usklađene problemima koji

su izraženi u datoj sredini. U pitanju su: tercijarna socijalna zaštita (bračna savetovališta, savetovališta za adolsecente i mlade sa problemima u ponašanju), služba za pomoć starima i nepokretnima (geronto domaćice), lični pratioci za decu sa smetnjama u razvoju, lični („personalni“) asistenti za odrasle osobe sa invaliditetom, porodični saradnici, urgentne i jednokratne novčane pomoći za socijalno ugrožene, obezbeđivanje ogreva u zimskom periodu za socijalno ugrožene, svratište za beskućnike i beskućnice tokom dužeg vremenskog perioda, dok se taj problem sistematski ne reši.

Važno je da državne službe budu osposobljene da budu na usluzi opštinama, jer neke opštine nemaju dovoljno kapaciteta da samostalno utvrde socijalno stanje i preduzmu odgovarajuće mere. Potrebno je da obučeni timovi socijalnih radnika i radnica, psihologa/škinja i sociologa/škinja posete svaku opštinu i utvrde mogućnosti svake opštine da obezbedi odgovarajuću podršku socijalno ugroženim osobama. Nakon utvrđivanja stanja, potrebno je ustanoviti koje opštine i gradovi najmanje zaostaju za najvišim standardima u ovoj oblasti i utvrditi planove za približavanje ovih sredina tim standardima. Istovremeno, treba stvoriti plan aktivnosti da se stanje u nedovoljno razvijenim opštinama za početak dovede bar do republičkog proseka. Ovakav pristup imao bi cilj da ujednači uslove života u različitim opštinama u Republici Srbiji, te da podigne prosečni nivo pružanja socijalnih usluga.

Osim većih izdavanja iz budžeta za socijalnu zaštitu, osnova dobre socijalne službe jesu dobri uslovi zaposlenih u centrima za socijalni rad i adekvatna kadrovska popunjenost koja će smanjiti opterećenje. Zalažemo se za uvođenje udruženja i sindikata socijalnih radnika koji bi vodili računa o kvalitetu rada i radnim pravima zaposlenih u ovom sektoru. Pritisak na ljude koji se bave socijalnom zaštitom je takav da iziskuje beneficirani radni staž i fleksibilnije i duže odmore. Centri za socijalni rad moraju na odgovarajući način da budu obezbeđeni, a zaposleni u njima da se osećaju apsolutno sigurnima dok podržavaju socijalno ugrožene osobe. Istovremeno, mora da se obezbedi kontrola centara za socijalni rad, kako bi se onemogućile zloupotrebe moći koje zaposleni u njima katkad ispoljavaju u odnosu na socijalno ugrožene osobe. Posebna pažnja mora da se posveti jasnom, preciznom i nedvosmislnom uređivanju institucionalnih odnosa i komunikacije između centara za socijalni rad i policije, hitne pomoći i sudova. Takođe, zalažemo se za veću državnu pomoć i omogućavanje nesmetanog rada nezavisnim neprofitnim udruženjima koja se staraju o socijalno ugroženima (svratišta, sigurne kuće itd.).

ZA KROV NAD GLAVOM

Danas, nakon više decenija bespoštedne privatizacijske pljačke, pražnjenja javnog stambenog fonda i uništenja sistema javne stanogradnje, mnogi građani i građanke Republike Srbije su stambeno ugroženi.

Tržište, koje nam je nametnuto kao glavni i jedini mehanizam za rešavanje stambenog pitanja, nikako ne može odgovoriti društvenim potrebama. Radni ljudi danas od svojih primanja ne mogu da pokriju ratu za stambeni kredit, a kamoli da priušte kupovinu stana bez kreditnog zaduživanja. Stanovi se danas ne zidaju kako bi zadovoljili potrebe ljudi za stambenim prostorom već služe kao puko sredstvo za legalizaciju sumnjivo stečenog kapitala.

U kapitalističkom društvu troškovi stanovanja su za većinu najveći finansijski teret dok su za oligarhiju izvor profita, statusa i moći. Srbija je iz godine u godinu najgora, ili među najgorima u Evropi po visini troškova stanovanja u poređenju sa standardom stanovništva. Javnu stanogradnju je zamenio investitorski urbanizam, a njegovi rezultati su rušenje čitavih četvrti i izgradnja stanova koje samo uzak krug privilegovanih ljudi može da priušti. Umesto da imaju podršku države u rešavanju svog stambenog pitanja, najveći deo naših građana i građanki je ostavljen na milost i nemilost zelenašima i predatorskim bankama. Uz sve to, nova klasa privatnih izvršitelja kidiše na domove ljudi i bogati se na pljački najugroženijih, dok sistematski ignoriše dugovanja investitora i krupnog kapitala prema običnim građanima i građankama, kao i prema državi.

Poslednjih nekoliko godina svedoci smo sve veće borbe protiv prisilnih iseljenja; borbe u kojoj, pored velikog broja drugih solidarnih građana, od početka učestvuju i naši članovi i članice. Kao zalog našeg učešća i posvećenosti ovoj borbi, poručujemo da niko ne sme biti bez krova nad glavom. Prva mera koju u tom smislu treba sprovesti je momentalni i trajni prekid svih prisilnih iseljenja u Srbiji. Nekretnina koja ima funkciju jedinog doma ne sme biti predmet nikakvog izvršenja ili plenidbe.

Sistem izvršenja, koji je od 2011. godine poveren privatnim preduzetnicima, tzv. „javnim izvršiteljima“, je sistem za proizvodnju beskućništva i sistem koji radi isključivo za najbogatije. Privatni, tzv. „javni“, izvršitelji kao institucija moraju biti ukinuti i izvršenje mora biti vraćeno u nadležnost sudova. Oni privatni izvršitelji koji su u prethodnom periodu bili odgovorni za gaženje osnovnih ljudskih prava — oni čija su izvršenja dovela do teških povreda, smrtnih slučajeva, ili izbacivanja ljudi iz jedinog doma na ulicu — moraju odgovorati za svoje zločine.

Najoštrije osuđujemo ovu neoliberalnu pljačkašku politiku i pustoš koju je ona proizvela u našem društvu. Polazimo od činjenice da je pravo na dom osnovno ljudsko pravo i da svim građanima i građankama Republike Srbije moraju biti obezbe-



Svako mora da ima obezbeđen krov nad glavom kao osnovno ljudsko pravo. Ugrožavanje ovog prava, koje se odvija pred našim očima, smatramo najvećim društvenim skandalom u našoj republici.

đeni uslovi za dostojanstven život. Smatramo da ne sme biti ljudi bez stanova i stanova bez ljudi. Takođe, cene komunalnih usluga, kao neodvojive od stambenog pitanja, moraju biti usklađene sa finansijskom moći domaćinstva.

Zalažemo se za ponovno stvaranje velikog fonda solidarnih i socijalnih stanova i sistema neprofitnog, javnog stanovanja. On će stajati na raspolaganju stanovništvu Republike Srbije tokom procesa rešavanja njegovog stambenog pitanja. Ovaj sistem se može uspostaviti jedino kroz masovnu izgradnju javnih stanova. U tom smislu je potrebno i ponovno pokretanje javnih građevinskih firmi koje će omogućiti jeftiniju i kvalitetniju gradnju, a radnicima i radnicama bezbedna i sigurna radna mesta. Privatne građevinske firme koje brutalno krše radna prava svojih zaposlenih ili ne omogućavaju bezbedne uslove rada, za svoje postupke odgovaraće imovinom. Ona će biti delimično ili u potpunosti nacionalizovana i stavljena na raspolaganje javnom stambenom fondu.

Država mora da obezbedi privremeni smeštaj onima kojima je to neophodno, ali i socijalne programe osnaživanja i podrške pomoću kojih će ljudi moći da trajno izađu iz beskućništva. Dok se sistemski ne reši problem beskućništva, neophodno je proširiti kapacitete prihvatilišta, tokom zimskih meseci uvesti urgentne mere podrške u vidu otvaranja javnih prostora koji nisu u upotrebi za one koji su na ulici. Potrebno otvoriti više javnih kupatila, pojačati kapacitete narodnih kuhinja.

Zalažemo se za kontrolu cene i kvaliteta pri iznajmljivanju nekretnina u privatnoj svojini. Pored toga, važno je da država dodatno oporezuje prazne stambene jedinice u privatnom vlasništvu, kako bi stimulisala njihovo stavljanje u upotrebu. Novac od ovog poreza preusmeravao bi se u poseban fond za stambeno nezbrinuta lica. Trajno prazne stambene jedinice u privatnom vlasništvu biće stavljene na raspolaganje javnim stambenim fondovima. Neiskorišćeni poslovni objekti u privatnom vlasništvu će biti taksirani a sredstva od taksi će biti uložena u stambeni fond za najugorženije kategorije stanovništva. Zalažemo se za stambenu politiku koja u prvi plan stavlja potrebe i prava čoveka, a ne privatni profit investitora, špekulanta i izvršitelja.

ZA ŽENSKO OSLOBOĐENJE

Uprkos borbama progresivnih i feminističkih pokreta XX veka, i dalje živimo u društvu dvostrukih standarda za jedinstveni ljudski rod. Tradicionalne rodne uloge muškarca i žene, u kojima se propisuju poželjne osobine i obaveze dva pola, onemogućavaju slobodan razvoj ličnosti svakog ljudskog bića. Te propisane i po čovečanstvo represivne uloge, ipak su mehanizam koji muškarcima omogućava da okupiraju pozicije moći u društvu i, sledstveno tome, dominiraju nad ženama. Žensko oslobođenje podrazumeva politike koje uključuju i bore se za prava svih žena, naročito onih koje su eksploatisane, potčinjene i potlačene.

PRL smatra da je neophodno stvarati sredinu u kojoj se ženska deca mogu razvijati ravnopravno sa muškom i stoga se zalaže za sveukupni kritički feministički pristup obrazovanju na svim obrazovnim nivoima. Stvaranje bezbedne sredine zasnovane na jednakosti neophodne su za razvoj svakog deteta. PRL se zalaže za stvaranje obrazovnih materijala i programa koji su inkluzivni, feministički, u kojima nema rodne stereotipizacije i objektivizacije žena. PRL se zalaže i za očuvanje postojećih i stvaranje novih programa ženskih/rodnih studija pri Univerzitetima. PRL smatra da obrazovanje mora biti besplatno i dostupno na svim nivoima svakome, a da se mora stvarati podsticajna atmosfera za učenje i napredak ženske dece.

Žene su u kapitalizmu zarobljene između privatne sfere — neplaćenog kućnog rada — i profesionalne i javne sfere, u kojoj su i dalje diskriminisane. Na žene se svaljuje celokupni reproduktivni rad unutar zajednica, koji se ne prepoznaje i ne plaća, na čijoj eksploataciji kapitalizam opstaje jednako koliko i na eksploataciji rada, prirodnih dobara ili javnih usluga. I pored emancipatorskog iskoraka koji nam je ostao iz socijalističkog perioda, i savremenih zahteva za ravnopravnu raspodelu obaveza, porodica i dalje ostaje domen u kome najviše tereta nose žene.

Zalagaćemo se za neophodnost prepoznavanja neplaćenog ženskog kućnog rada i podruštvljenje brige o domaćinstvu, otvaranjem velikog broja menzi za ishranu stanovništva, organizovanjem državnih službi za čišćenje domaćinstava, otvaranjem dovoljnog broja obdaništa i drugih socijalnih ustanova kao neophodnom koraku ka oslobođenju žena od patrijarhalnih pogleda na „prirodnu“ ulogu žene. Potrebno je razvijati javni sistem predškolskih ustanova koje će imati dovoljno kapaciteta i biti podjednako dostupne svima. Onemogućavanje nezaposlenima da decu upišu u vrtiće stvara začarani krug u kome oni zbog stalne brige o deci nisu u mogućnosti da nađu posao i stvara naročito nepovoljne okolnosti za zapošljavanje žena.



Jedna od najvažnijih nejednakosti u savremenom društvu uzrokovana je patrijarhatom. Žene čine polovinu čovečanstva, koja je kroz veći deo istorije bila potčinjena muškarcima. Kapitalizam i patrijarhat su isprepleteni, ali moramo imati na umu da prevazilaženje kapitalizma ne nosi sa sobom i prevazilaženje patrijarhata. Zbog toga poseban naglasak stavljamo na sveobuhvatnu borbu za rodnu jednakost koja predstavlja jedini način za stvaranje pravednijeg društva.

Domovi za starije osobe takođe treba da budu dostupni svima. Briga o deci i starim licima se tako raspoređuje na različite instance, čime žene na koje po pravilu pada najveći teret brige za nemoćne, mogu postati rasterećenije.

Državne strategije za zapošljavanje žena podstiču nesigurne oblike zaposlenja pravdavajući se tvrdnjom da ženama treba više vremena za brigu o porodici koja se shvata isključivo kao njihova odgovornost. U poslednjih nekoliko decenija, kroz procese privatizacija i kapitalističke restauracije, sve češće su za isti posao žene manje plaćene od muškaraca. PRL se zalaže za jednake zarade za obavljanje istog posla žena i muškaraca. Zalagaćemo se za jednake mogućnosti žena da budu na rukovodećim funkcijama i funkcijama na kojima se donose odluke, kao i za smanjenje rodne raspodele profesionalnih oblasti koja dovodi do toga da u slabije plaćenim rade dominantno žene. Zalagaćemo se za inkluzivno i pravedno radno zakonodavstvo koje onemogućavati diskriminaciju žena, sputavanje njihovog ličnog i profesionalnog napretka i otpuštanje trudnica i porodilja. Zalagaćemo se za to da poslodavci moraju obezbediti i učiniti dostupnim svim radnicama menstrualna higijenska sredstva na radnom mestu. Radno zakonodavstvo treba da predvidi posebne mere za radnike i radnice koji su samohrani roditelji, u ogromnom broju slučajeva žene, kako se njihova, već izrazita socijalna ranjivost ne bi uvećavala.

Žene su zbog odluke da rode decu često diskriminisane i teže dolaze do posla što dovodi do toga da postaju radno neaktivne. Da bi se to promenilo, potrebno je najpre porodiljsko odsustvo ravnomerno rasporediti između oba roditelja. Zalagaćemo se za neophodnu zaštitu od diskriminacije i seksualnog uznemiravanja i drugih vrsta mobinga na poslu kojima su žene češće izložene. Zalagaćemo se za to da se u svim institucijama donesu jasni pravilnici koji zabranjuju seksualno uznemiravanje i druge vrste rodno zasnovanog nasilja i koji regulišu kaznenu politiku za takve prekršaje.

Žene imaju pravo da samostalno donose odluke o partnerskim odnosima u koje žele ili ne žele da stupaju, kao i kada žele da ih okončaju. Nasilje nad ženama, bilo ono fizičko, psihološko, ekonomsko ili seksualno, mora biti strogo kažnjivo a sistemski odgovor na to mora biti efikasniji i u korist žena. PRL smatra da borba protiv nasilja nad ženama mora da podrazumeva i borbu protiv strukturnog seksizma i mizoginije. Zalagaćemo se za što efikasniju reakciju institucija na svim nivoima u slučajevima nasilja nad ženama, kao i sistemsku podršku koja obuhvata koordinisanu saradnju javnih servisa, socijalnog stanovanja i materijalne sigurnosti za žene koje su izložene nasilju. Zalagaćemo se za značajna ulaganja u sistem edukacije, za stroge kazne za ubica žena, silovatelje, nasilnike i zlostavljače, ali i za rad na njihovoj edukaciji i resocijalizaciji. Na ovim i drugim relevantnim pitanjima PRL je otvorena za saradnju sa ženskim organizacijama, odnosno različitim delovima ženskog pokreta.

Svaka žena ima pravo da samostalno da odlučuje o svom telu. PRL smatra da reproduktivna pravda podrazumeva postojanje univerzalne, besplatne, dostupne i neprofitne zdravstvene zaštite za sve žene. Pravo na abortus je neprikosnoveno pravo žena, a on mora biti besplatan i dostupan svim ženama kroz zdravstveno osiguranje. Zalagaćemo se za besplatnu i dostupnu

kontracepciju. Žena ima pravo da ne želi decu. Zalagaćemo se i za sistemsku podršku svim ženama koje žele da imaju decu, koja će podrazumevati dostupnu adekvatnu zdravstvenu zaštitu i negu tokom i nakon trudnoće, porođaj koji je bezbedan i na kom se poštuje telesni i svaki drugi integritet žena, pristup savetovalištima, psihofizičku pripremu i podršku i edukaciju.

PRL će poseban naglasak staviti na višestruko marginalizovane žene, Romkinje, žene sa invaliditetom, prostitutke, beskućnice, migrantkinje, lezbejke i trans žene. Zalagaćemo se za stvaranje sigurnog i solidarnog prostora u kome neće imati prostora za stigmatizaciju, nasilje i bilo koji oblik ugrožavanja žena. Posebno se protivimo onim institucijama u kojima su udruženi patrijarhat i kapitalizam, te smo protiv seksualne eksploatacije žena kroz prostituciju. Zalažemo se za dekriminalizaciju prostituisanih lica i pružanje sve vrste neophodne podrške za izlazak iz nje i zapošljavanje izvan polja telesne eksploatacije. Sa druge strane, zalagaćemo se za stroge kazne za makroe i posrednike u prostituciji, kao i za kazne i programe edukacije za korisnike njihovih usluga. Takođe smatramo da bi pornografske sadržaje koji podstiču nasilje nad ženama i reprodukuju potčinjenu ulogu žene trebalo zabraniti, budući da je pokazano da ovakvi sadržaji utiču na stvaranje seksističkog društva i silovateljske kulture u kojoj dolazi do vršenja nasilja nad ženama.

S obzirom na to da su žene kao politički subjekti u neravnopravnom položaju u odnosu na muškarce, preko je potrebno preduzimati mere afirmativne akcije na svim nivoima društva koje će omogućiti veću zastupljenost žena u političkoj sferi. Zalagaćemo se za ravnopravnu participaciju žena u politici, koja neće podrazumevati samo popunjavanje kvota već stvaranje sredine u kojoj žene mogu ravnopravno, aktivno i autonomno da učestvuju u društvenom i političkom životu, kao i njihovu veću medijsku zastupljenost koja neće biti obeležena rodnim stereotipima i seksizmom. Zalagaćemo se stvaranje transparentne, inkluzivne i feminističke sredine koja će razvijati odnose poverenja i podrške, jednake resurse, mogućnosti i vidljivost žena i muškaraca. Zalagaćemo se za podsticanje žena da u skladu sa svojim željama, znanjima i mogućnostima preuzimaju vodeće uloge i funkcije, da se aktivno bave svim društvenim temama i politikama. PRL smatra da celokupna politička agenda i praksa nužno mora biti feministička.

ZA POŠTOVANJE LJUDSKIH PRAVA

Sistem ljudskih prava i sloboda predstavlja niz principa i normi koji su kao prava i obaveze zagaranovani svakom ljudskom biću, bez obzira na rod, pol, status, životne izbore, etničku vezanost, maternji jezik ili bilo koju drugu kategoriju pripadnosti. Ona su univerzalna — moraju biti jednaka svuda, uvek i za sve. Osnovna svrha i pretpostavka na kojima se ona zasnivaju jeste da svako ljudsko biće ima pravo na miran, dostojanstven i bezbedan život, bez progona, zlostavljanja ili straha bilo kakve vrste i uz sve mogućnosti izbora sopstvenog načina i principa življenja, uključujući slobodno vreme i privatne aktivnosti, sve dok bilo koji od tih izbora ne znači ugrožavanje prava drugoga. Posebno je važno ukazati na potrebu za zaštitom prava manjina i marginalizovanih grupa u našem društvu. Kako do diskriminacije i nerazumevanja tih grupa ne bi dolazilo, neophodno je poboljšati standarde u radu institucija.

Osnova za puno uživanje i ostvarivanje ljudskih prava jeste materijalna. PRL se zalaže za puno poštovanje, ostvarivanje i zaštitu socijalnih i ekonomskih prava koja se konstantno zanemaruju u kapitalizmu. Tek zadovoljenjem osnovnih životnih potreba ljudi, prava na rad i prava na kulturu, koja takođe moraju biti poštovana i garantovana od strane države, možemo govoriti o punom opsegu poštovanja ljudskih prava.

Uzimajući u obzir sveprožimajući karakter patrijarhata i kapitalizma, smatramo da su LGBTQ+ oslobođenje i žensko oslobođenje, kao i oslobođenje radništva, neodvojive borbe, u kojima će pobjedu odlučiti količina međusobne podrške, borbenosti i solidarnosti. Naš emancipatorni pristup društvu otvoren je za načine života koji se razlikuju od dominantnih matrica koje postavljaju patrijarhalni odnosi i kapitalističko ustrojstvo. LGBTQ+ zajednica se već dugo bori za pravo na dostojanstvo, slobodu kretanja, za najosnovnije priznanje postojanja, pa i život. Ideja da je heteroseksualnost jedini „normalni“ način života je duboko ukorenjena u patrijarhatu i isključuje ljude koji se ne uklapaju u tu matricu. Isti je slučaj sa idejom da postoje isključivo dva roda i da je rod osobe vezan za njene biološke karakteristike. Pristup ugroženim zajednicama koji teži ne samo ka tome da ih obespravi, već i da ih učini nepostojećim, represivan je i neprihvatljiv. Zalažemo se za društvo međusobne podrške, koje će zaštititi LGBTQ+ osobe od takvih pritisaka. PRL se zalaže za regulisanje istopolnih vanbračnih i bračnih zajednica koje će biti jednake u pravima i obavezama sa trenutno Ustavom i zakonom predviđenim bračnim zajednicama. Zalažemo se za uklanjanje svih administrativnih prepreka koje su diskriminatorne prema transrodnim osobama i onemogućavaju im puno ostvarivanje građanskih prava. Tako-



Ljudi imaju neotuđiva prava na život, slobodu savesti, veroispovesti, misli, govora i sredstava masovnog opštenja, ali i slobodu za optimalan razvoj sopstvenih mogućnosti i potragu za ličnom srećom. Ljudima se mora omogućiti i pravo na hranu i vodu, krov nad glavom, ličnu bezbednost, zdravlje, obrazovanje, rad, odmor, kulturno i duhovno oplemenjivanje i zabavu. Zbog svega toga, za PRL ljudska prava i sloboda, kao i njihova безусловna primena predstavljaju važno mesto u razvoju društva.

đe se zalažemo da im se omogući pristup resursima u okviru zdravstvene i psihosocijalne zaštite.

Položaj nacionalnih manjina, kao važan indikator statusa ljudskih prava u društvu mora biti negovan sa pažnjom. Očuvanje jezika, kulture i identiteta, kao i omogućavanje zastupljenosti jezika i kulture u medijima i javnom diskursu uopšte, važan su element zaštite nacionalnih manjina. PRL podržava postojanje Saveta nacionalnih manjina i zalaže se za što veću demokratizaciju tih tela. Njihova ovlašćenja treba uskladiti sa realnim potrebama manjinskih zajednica, a ne s uskim interesima njihovih rukovodstava. Kako bi saveti reprezentovali manjinske zajednice u najvećoj mogućoj meri, neophodno je raskinuti dosadašnju klijentelističku spregu političkih partija i nacionalnih saveta.

Smatramo da posebnu pažnju treba posvetiti romskoj nacionalnoj manjini, najugroženijoj manjinskoj etničkoj zajednici u Evropi. PRL se zalaže za potpunu inkluziju Roma i Romkinja i u tom smislu, na prvom mestu smatra da je romskoj zajednici potrebno omogućiti aktivnu političku participaciju na svim nivoima. Da bi se takav cilj postigao, neophodno je obezbediti kontinuitet sigurnosti života svim Romima i Romkinjama kroz dostupnu zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, adekvatno i nesegregirano stanovanje, kao i sigurno zaposlenje. Dalje, PRL smatra da začarani krug siromaštva i diskriminacije kojoj su Romi i Romkinje izloženi mora biti prekinut ne samo aktivnom primenom antidiskriminatornih zakonskih okvira i sankcionisanjem diskriminatornih praksi, već proaktivnim odnosom države spram ovog pitanja — niti jedan ugroženi deo stanovništva ne sme se osećati kao konkurencija onom drugom. Na posletku, PRL se, zajedno sa bliskim političkim partijama iz drugih zemalja i međunarodnim organizacijama zalaže za zaustavljanje prinudnih deportacija Roma i Romkinja u zemlje Zapadnog Balkana i za inkluziju veoma heterogene romske populacije čitave Evrope.

PRL se zalaže za uvođenje obaveze da prilikom svake nove gradnje objekti budu prilagođeni osobama sa invaliditetom. Prilagođenost infrastrukture kretanju i boravku osoba sa invaliditetom obaveza je društva koje želi suštinsku jednakost i inkluziju svih građana i građanki. Kao preduslov za socijalnu interakciju, kretanje i boravak u javnom prostoru važni su za poboljšanje položaja ove grupe. Takođe, sve institucije, a posebno obrazovne koje moraju predstavljati prioritet, u najkraćem roku moraju biti načinjene dostupnima. Neophodno je ojačati mere podrške osobama sa invaliditetom koje će im obezbediti zaposlenje i bazičnu finansijsku stabilnost čime bi im bio omogućen dostojanstven život.

Zalažemo se za legalizaciju marihuane u medicinske i rekreativne svrhe. Legalizacija bi donela velike ekonomske i demografske benefite čitavoj zajednici. S jedne strane, trgovina bi se izmestila iz kriminalne sfere i prekinule bi se zloupotrebe poput preplavlivanja tržišta marihuanom sumnjivog hemijskog sastava, čime bi se smanjila opasnost da korisnici, naročito omladina, dođu u dodir sa opasnim sintetičkim drogama. Smatramo da je nesrazmerno veliki broj prekršaja i zatvorskih kazni u vezi sa posedovanjem i uživanjem marihuane, i da bi uvođenjem mera koje predlažemo policija dobila više kapaciteta da

se bavi krupnim kriminalom i korupcijom. Osim toga, marihuana nalazi primenu u medicini, pre svega u palijativnoj nezi. Legalizacija marihuane bi omogućila i razvoj poljoprivrede zbog znatne dobiti od njene proizvodnje, čime bi profit od uzgoja i distribucije išao seoskom stanovništvu umesto kriminalnom miljeu. Sve veći broj zemalja u Evropi i svetu prepoznaje prednosti uvođenja marihuane u legalne tokove, te bi i Srbija trebalo da prepozna ekonomski i društveni potencijal takve odluke.

ZA DECENTRALIZACIJU I DEMOKRATIZACIJU POLITIČKOG ŽIVOTA

Decentralizacija državne uprave i razvoj lokalne samouprave doprinose unapređenju demokratije u političkoj zajednici, prava nacionalnih manjina i etničkih zajednica, te jednakosti, ravnopravnosti i slobode ličnosti. Ovi procesi predstavljaju jedan od ključnih elemenata ideje demokratskog socijalizma, koji se suprotstavlja ideji državnog centralističkog upravljanja. Osnova opstanka lokalnih zajednica proističe, pre svega, iz svojine nad opštinskom imovinom. Srbija treba da postane zemlja u kojoj bi svaki njen deo dobio jednaku šansu da se ekonomski, kulturno i društveno razvija, u skladu sa potrebama lokalnih zajednica. Da bi se to ostvarilo lokalne samouprave moraju raspolagati adekvatnim budžetom. Zalažemo se za veću preraspodelu državnog budžeta ka organima lokalnih samouprava, a o čijoj nameni bi građani kroz komunalne savete i institut participativnog budžetiranja direktno odlučivali. Raspoređivanje sredstava mora se vršiti na način da omogući manje razvijenim lokalnim zajednicama da se razviju. U tom smislu preraspodela sredstava mora imati progresivan karakter.

Smatramo da lokalna samouprava treba da počinje od najmanjih organizacionih jedinica: sela, gradskih četvrti i mesnih zajednica. Samoupravljanje na lokalnom nivou treba da omogući svim građanima i građankama da budu neposredno uključeni u procese donošenja političkih odluka po principu neposredne (direktne) demokratije. Zalažemo se za politiku koja će stanovništvu lokalnih zajednica omogućiti da direktno bira svoje predstavnike i predstavnice koji će ih zastupati u okviru većih administrativnih jedinica: opština, gradova i okruga. Takođe, svi predstavnici i predstavnice će biti direktno odgovorni svojoj zajednici, koja će u bilo kom trenutku moći da započne proceduru opoziva svakoga za koga se utvrdi da ne zastupa interese onih koji su ga izabrali.

Prirodna bogatstva su dobra od opšteg interesa. Kao takva, ona moraju biti zaštićena na način koji omogućava da društvo i lokalne zajednice učestvuju u procesu odlučivanja kako će se njima raspolagati. Nijedna vlast nema pravo da otuđi ova dobra. Njima se mora upravljati demokratski što znači da ona ne mogu biti korišćena u suprotnosti sa interesima lokalne zajednice, kao i da lokalne zajednice ne mogu uskratiti ostatku stanovništva mogućnost uživanja u prirodnim bogatstvima.

Pored prirodnih bogatstava, lokalna zajednica mora odlučivati i o načinu organizacije rada komunalnih preduzeća, kao i lokalnih ustanova kulture i medija. Imajući u vidu da ove institucije direktno utiču na kvalitet života lokalnog stanovništva

 **Decentralizacija političkog, privrednog i kulturnog života ostvaruje se u cilju obezbeđenja što dinamičnijeg i ravnomernijeg razvoja svih krajeva naše Republike. U tom cilju će se posebno ojačati i razviti lokalna samouprava na nivou grada i opštine kao jezgro političkog, privrednog i kulturnog života. Najveći deo odlučivanja prebacice se na lokalni nivo, na kojem se odvija najveći deo života pojedinaca, a samo ono o čemu ne može da se odluči na lokalnom nivou, ostaće na republičkom.**

ono mora biti direktno pitano o tome na koji način one mogu zadovoljavati njihove neposredne potrebe. Lokalno stanovništvo mora imati direktan uticaj na način rada ovih institucija jer i one direktno utiču na kvalitet njihovog života. Time će se steći uvidi kako u potrebe stanovništva, tako i u mogućnosti njihovog zadovoljavanja u skladu trenutnim kapacitetima. U slučajevima kada siromašnije zajednice nemaju dovoljno sredstava da zadovolje svoje potrebe implementiraće se princip javno–javnog parterstva. Tada će razvijenije opštine na neprofitnoj osnovi pomagati znanjem, tehnologijom, novcem i ljudstvom preduzeća sa drugih opština koja nisu u stanju da obave sve potrebne poslove. Republika ima obavezu da u izvođenju obimnih javnih i infrastrukturnih radova saraduje s lokalnim samoupravama i okruzima i koordiniše ih kako bi se na optimalan način zadovoljile potrebe građanki i građana u svakom kraju Republike.

Izborni sistem danas je ustrojen na način koji daje apsolutnu prednost oligarhiji u parlamentarnoj borbi. Demokratizacija društva zato pre svega mora značiti reformu izbornog sistema tako da bude omogućeno političko organizovanje i onih društvenih grupa koje iza sebe nemaju podršku od strane kapitala. To podrazumeva olakšani proces osnivanja političkih partija, kao i olakšani proces podnošenja izborne liste. Pored toga, potrebno je osnažiti mehanizme neposredne demokratije — referendum i narodnu inicijativu. Time bi bilo omogućeno stanovništvu da utiču na donošenje političkih odluka mimo redovnih izbornih ciklusa. Rezultati referendumu treba da budu pravno obavezujući, a skupština odluke donete referendumom ne može samostalno promeniti najmanje dve godine nakon donošenja. Podnošenje narodne inicijative zakonom treba urediti tako da građanima bude ostavljeno dovoljno vremena da prikupе potpise, da se ne zahteva suviše veliki broj potpisa kako bi narodna inicijativa mogla biti podnesena, te da sam postupak njenog podnošenja bude finansijski pristupačan svima.

ZA PRAVEDNO PRAVOSUĐE

Sprega neoliberalne vlasti i kapitala sa podozrenjem gleda na zahtev za pravednim pravosuđem, kao na stalnu pretnju vladavini zakona jačeg. Za razliku od bogatih i moćnih, ljudi koji žive od svog rada su zainteresovani da pravosudna vlast bude samostalna i nezavisna. Zato je uvođenje kapitalizma, odnosno pretvaranje države u čuvara interesa krupnog kapitala, nužno dovelo do razvlašćivanja pravosuđa i njegovog podređivanja izvršnoj vlasti. Glavni generator ovog procesa bila je privatizaciona pljačka. Oligarhija nije želela da rizikuje otpor u pravosuđu, niti je želela uvid javnosti u prvobitne akumulacije kapitala.

Da bi pravosuđe moglo da obezbedi jednakost svih pred zakonom, pre svega je neophodna stvarna nezavisnost sudova i samostalnost javnog tužilaštva. Zato ćemo povući sve predstavnike Vlade i Skupštine iz Visokog saveta sudstva i Državnog veća tužilaca. Ove institucije treba da čine sudije, odnosno tužioci, a ne ministri, poslanici, niti „ugledni pravnici“ čiji ugled procenjuje vladajuća većina. U saradnji sa sudovima, tužilaštvom i sudijskim i tužilačkim udruženjima, Pravosudnu akademiju ćemo ili ukinuti, ili temeljno reformisati tako da više ne bude sredstvo kojim izvršna vlast kontroliše izbor na pravosudne funkcije. Odgovor na pitanje da li je ovakva reforma Pravosudne akademije uopšte moguća, ili treba uspostaviti potpuno nov sistem obuke sudija i tužilaca, tražićemo od sudija i tužilaca.

Da bi se uspostavila i trajno branila stvarna nezavisnost i samostalnost pravosuđa od drugih delova vlasti i od kapitala, neophodno je da sudije i tužioci imaju poverenje i podršku društva. Zato ćemo utvrditi jasne kriterijume za izbor na pravosudne funkcije i javan razgovor sa kandidatima.

Vratićemo u nadležnost sudova sve poslove koji su proteklih decenija preneti na državne i privatne agencije koje nemaju nikakve garancije zakonitog, nepristrasnog i profesionalnog rada, koje su smanjile efikasnost i povećale korupciju. Ukinućemo Agenciju za privredne registre i vratiti registar u privredne sudove; vratićemo zemljišne knjige iz katastra u sud; ukinućemo privatne preduzetnike sa javnim ovlašćenjima — stečajne upravnike, notare i privatne izvršitelje — i vratiti njihove poslove u isključivu nadležnost suda. Pored smanjenja korupcije i smanjenja troškova za građane i građanke, ovim merama ćemo takođe dodatno ojačati nezavisnost sudova, tako što ćemo im vratiti značajne prihode koji se sada odlivaju u džepove privatnika i drugih delova vlasti.

Problem efikasnosti pravosuđa u Srbiji postoji, i nezadovoljstvo građana radom pravosuđa je opravdano. Međutim, dosadašnje reforme nisu osmišljavane, niti sprovedene da bi se ovaj problem rešio, već je sprema neoliberalne vlasti i kapitala zloup-



Svrha pravosuđa je ostvarivanje pravde i jednakosti pred zakonom svih građana bez obzira na bogatstvo, prestiž i političku moć.

trebjavala nezadovoljstvo građana sudovima i tužilaštvom, da bi „reformama“ zapravo samo još više učvrstila svoju kontrolu i dodatno oslabila pravosuđe. Mi ćemo zaista ispuniti zahtev za efikasnijim pravosuđem, koje radi kvalitetno i presuđuje u razumnom roku — tako što ćemo obezbediti dovoljan broj sudija i tužilaca, kao i stručnog i pomoćnog osoblja. Ohrabrićemo sindikalno i strukovno organizovanje zaposlenih u pravosuđu kao neophodan faktor unutrašnje kohezije pravosudnih institucija i njihovog otpora pritiscima izvršne vlasti i kapitala.

Nesigurnost zaposlenja je dovela do eskalacije kršenja radničkih prava koju nije moguće efektivno obuzdati bez posebnog zalaganja pravosuđa i njegove specijalizacije za položaj obespravljenih radnika i za mehanizme kontrole samovolje kapitalista. Zato ćemo ponovo uvesti radne sudove koji će moći da rešavaju radne sporove posvećeno, stručno i hitno.

Za puno ostvarivanje pravde i jednakosti pred zakonom nisu dovoljni samo nezavistan sud i samostalno tužilaštvo, neophodno je i da slabija strana, siromašni i obespravljeni imaju adekvatno zastupanje svojih prava i interesa. Zato ćemo obezbediti sveobuhvatnu besplatnu pravnu podršku za sve kojima je ona potrebna, u svim oblastima u kojima im bogati i moćni nanose nepravdu. Kratkovida je politika vlasti u proteklim decenijama da preuskom definicijom kategorije stanovništva koja ima pravo na besplatnu pravnu pomoć smanji broj sudskih predmeta. Problemi ne nestaju samo zato što moćnici zabranjuju njihovo rešavanje. Naprotiv, važeći Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći dovešće samo do toga da će se nepravda nagomilavati van institucija, da će ostajati bez sudskog rešenja i bez javne artikulacije, i da će proizvoditi bes i mržnju. Mi se zato borimo za stvarnu jednakost pred zakonom — da svi kojima je naneta nepravda dobiju sudsku zaštitu.

ZA JAVNI SEKTOR KAO MOĆAN DRUŠTVENI RESURS

Za razliku od dominantne neoliberalne paradigme koja javni sektor smatra „nužnim zlom“, parazitskim sistemom na suštinski zdravom telu privatne proizvodnje, PRL javni sektor posmatra kao dobro, odnosno kao moćan resurs kojim se mogu ispraviti deformacije i nepravde neregulisanog tržišta, ali i kojim se može poboljšati efikasnost privrede. Zalažemo se za diferenciran pristup javnom sektoru, s obzirom na činjenicu da taj pojam pokriva širok spektar usluga i privrednih delatnosti. S jedne strane stoje socijalne usluge poput zdravstva, obrazovanja, kulture i infrastrukturnog i drugog održavanja, a sa druge čitav niz agencija i državnih regulatornih i nadzornih tela. Neka od tih tela (poput inspeksijskih službi i regulatornih tela) su, podjednako kao i sistemi socijalnih usluga, bitna za privrednu aktivnost i poboljšanje kvaliteta života. Opet, neka predstavljaju prosto uvećanje državne moći koje u XXI veku mnogo više ide na ruku kapitalu i globalizaciji nego interesima sopstvenih građanki i građana.

Naša strategija zasniva se na umanjivanju onih delova i funkcija javnog sektora koji osnažuju državnu birokratiju i njenu moć nad životima (uglavnom podređenih i isključenih) ljudi, ali i na jačanju i širenju onih delova koji omogućavaju ekonomsku i političku participaciju, bolji kvalitet života i brže i efikasnije ispunjavanje obaveza prema državi i društvu. To ne znači samo veća ulaganja u zdravstvo, nauku, obrazovanje i kulturu, već precizniju viziju o pravcima i ciljevima tog ulaganja. Pre svega, potrebno je osigurati da „najniži“ nivoi usluga — oni na kojima građani i građanke efektivno postaju korisnici usluga javnog sektora — ojačaju kako u organizacionom i logističkom, tako i u smislu većeg zapošljavanja.

U okviru rasprava o broju zaposlenih u javnom sektoru, očigledno je da se manjkovi javljaju upravo na „najnižem“ nivou — u domovima zdravlja, domovima kulture, školama, inspeksijskim službama, filijalama pošte, socijalnog i penzijskog osiguranja, organa lokalnih samouprava, itd. U tom pogledu, ukoliko negde i postoje „viškovi zaposlenih“, oni se mogu prekvalifikovati i preusmeriti tamo gde postoji potreba, čime se, s jedne strane, izbegava otpuštanje i povećanje nezaposlenosti, a sa druge postiže poboljšanje rada u onim sektorima koji su bitni za kvalitet života najširih slojeva stanovništva. Takvu logiku potrebno je primeniti i na druge delatnosti u okviru javnog sektora. Opšta hajka na „viškove zaposlenih“ i priča o „racionalizaciji“ javnog sektora, u skladu sa vremenom u kojem se nalazimo, uglavnom vodi padu kvaliteta upravo tih usluga i delatnosti, dok se sa



Svrha javne uprave, javnih službi i javnih preduzeća jeste stalno i sistematsko unapređivanje opšteg dobra. S obzirom na to da one predstavljaju javni, odnosno opšti interes, neophodno je da im svi zaposleni pristupe sa najvišim stepenom lične odgovornosti. Zbog toga je od suštinske važnosti da sva opšta dobra u potpunosti budu u javnom vlasništvu i pod demokratskom kontrolom građana i građanki.

druge strane konstantno uvećavaju oni delovi državnog aparata koji služe interesima kapitala i oligarhije. Prema tome, neoliberalizam ne znači i manji javni sektor uopšte, već manji javni sektor za jedne, a veći za druge.

Rešenja koje su dosadašnje vlasti nudile ogledala su se u daljoj privatizaciji javnog sektora i primeni koncepta javno–privatnih partnerstava. To je dovelo do poskupljenja usluga i nepristupačnosti komunalnih i brojnih drugih službi. I dok je za stanovništvo ovo značilo veće troškove, za privatne kompanije kojima je ustupljen deo delatnosti javnih preduzeća ovo je omogućilo ubiranje većeg profita. Privatizacija i javno–privatna partnerstva samo su nastavak politike prelivanja novca od siromašnijih slojeva ka bogatoj tankoj manjini. Istovremeno, to je dovelo i do smanjenja prihoda javnih preduzeća, čime se, uz paušalni argument o njihovoj ekonomskoj neefikasnosti, otvara put za dalju privatizaciju i potpuni gubitak demokratske kontrole nad njihovim radom. Oštro se protiveći privatizaciji i javno–privatnim partnerstvima, PRL se zalaže za koncept javno–javnih partnerstava, odnosno za povezivanje javnih preduzeća i službi. Ovim putem bi ona preduzeća i službe koja raspolažu resursima i znanjem pomagala slabije razvijena preduzeća i službe transferom ovog znanja, ljudskim kapacitetima i kapitalom.

Javni sektor treba koristiti za različite programe javnog zapošljavanja i javnih radova, pri čemu će on služiti i kao „branik standarda“ radnih prava i uslova. Takođe, koristićemo ga i za uvođenje novih i poželjnih praksi kako u oblasti radnih i ljudskih prava, tako i u oblasti novih tehnologija (npr. ekološke i energetske efikasne proizvodnje). S druge strane, PRL ne staje u odbranu postojeće strukture javnog sektora — trenutno su usluge javnog sektora uređene nedemokratski, hijerarhijski, jer su glavni donosioci odluka u vrhovima državnog aparata. To znači da ćemo, paralelno sa odbranom javnog sektora i zagovaranjem daljeg jačanja njegovih socijalnih funkcija, insistirati na demokratizaciji raspodele i upotrebe javnih resursa i dobara (dobar primer mogu biti participativni budžeti). Osim toga, radićemo na političkom i ekonomskom slabljenju upravljačkih pozicija unutar javnih službi i njihovom svođenju na pravu meru, odnosno na njihovoj unutrašnjoj demokratizaciji. Premeštanje težišta moći na zaposlene u javnim službama dodatno bi doprinelo efikasnijem obavljanju njihove uloge, jer zaposleni bolje poznaju potrebe i probleme ljudi s kojima svakodnevno dolaze u dodir. Strogo vertikalni pristup dodeli i upotrebi javnih resursa ne samo što defavorizuje isključene i ranjive društvene grupe, već umanjuje efikasnost javnog sektora, usmeravajući sredstva ka onima kojima ona nisu najpotrebnija i time ih rasipa.

Takođe, od suštinskog je značaja jačanje kontrole društva nad javnom svojinom. Javnom svojinom država ne može da raspolaže bez prethodne saglasnosti šire zajednice. Pod javnom svojinom koja treba da bude vlasništvo svih građana i građanki podrazumevamo svojinu od opšteg društvenog značaja u oblastima energetike, infrastrukture, komunalnih usluga, zdravstva, obrazovanja, kulture, nauke, medija, bankarstva, kao i penzione fondove i rudna i druga prirodna bogatstva. Neophodno je participativno organizovanje kontrole nad javnom svojinom koje bi uključilo lokalne zajednice i upravu i radnike i radnice preduzeća. Time bi se postigao stalni dijalog o potrebama stanovništva

i mogućnostima zadovoljenja tih potreba od strane preduzeća, kao i dugoročnije planiranje budućih investicija, kako bi one potrebe koje nije moguće u kratkom roku ispuniti, bile zadovoljene na srednji ili duži rok. O unutrašnjim pitanjima organizacije rada moraju odlučivati svi zaposleni u preduzeću. O raspolaganju prirodnim resursima i drugim dobrima treba direktno da odlučuju članovi i članice lokalne zajednice, preko organa lokalne samouprave. Takođe, smatramo da o preduzećima i resursima koji nisu lokalnog karaktera treba da se odlučuje na višem nivou vlasti, a kreiranje participativnih institucija bi trebalo da bude garant da pojedinci ili interesne zajednice neće monopolisati određena dobra u javnoj svojini, već da će se dobrobit koja nastaje njihovim korišćenjem ravnomerno raspoređivati na sve članove i članice društva.

ZA KVALITETAN JAVNI PREVOZ KAO OSNOVU SLOBODE KRETANJA

Od devedesetih godina prevoznička preduzeća su, kao uostalom i većina drugih javnih preduzeća, bila podvrgnuta unutrašnjoj privatizaciji. Tom prilikom su ih kadrovi političkih partija preuzimali i iz njih isisavali dobit. Od dvehiljaditih je veliki broj tih preduzeća stekao privatne vlasnike. Kroz ova dva procesa, javni prevoz je postajao sve otuđeniji kako od radnika koji u takvim preduzećima rade, tako i od korisnika. Umesto da služi svojoj svrsi, tj. ispunjenju društvene potrebe za prevozom, javni prevoz je postao sredstvo za bogaćenje pojedinaca bliskih političkim moćnicima. Uporedo s time, kvalitet usluge i uslovi rada su se drastično pogoršali. Ova praksa, kao i slične prakse u Hrvatskoj, Grčkoj, pa čak i bogatijim zemljama poput Francuske, Finske, Ujedinjenog Kraljevstva i Švedske, pokazala je da se privatizacijom ne osigurava dostupnost i niska cena javnog prevoza kao što su neoliberalni ekonomisti obećavali. Naprotiv, osiguravaju se samo lošiji uslovi rada, poskupljenje usluga, ukidaju se linije prevoza koje nisu ekonomski isplative iako su neophodne za najosnovnije funkcionisanje ljudi, dok se dobit prelijeva u džepove nekolicine domaćih ili stranih privatnika.

Mi polazimo od toga da svrha javnog prevoza ne treba da bude uvećanje privatnog bogatstva nekolicine, već ispunjavanje društvene potrebe za slobodnim kretanjem na što bolji način. Potrebno je povratiti državno vlasništvo nad saobraćajnom infrastrukturom, koja je dobrim delom privatizovana kroz javno-privatna partnerstva. U skladu s time, naš cilj je da proširimo javno vlasništvo nad prevozničkim preduzećima, a da radnice i radnici koji su zaposleni u tim preduzećima uz bolje uslove rada dobiju i aktivniju ulogu u samom upravljanju preduzećima. Dodatno, ako želimo da javni prevoz zaista radi u interesu sveg stanovništva, neophodno ga je planirati i organizovati u skladu sa potrebama ljudi, a ne isključivo u skladu sa principom ekonomske isplativosti. Zato je potrebno kreirati sveobuhvatniji plan koji bi u obzir uzimao potrebe za kretanjem ka radnom mestu i natrag, obrazovnih i kulturnih institucija, turističkih destinacija, itd. Kvalitetan i svima dostupan javni prevoz mora za osnovu imati princip društvene korisnosti. Time bi se otvorila veća mogućnost za proširenje postojećih kapaciteta, poboljšanje uslova rada, smanjenje cene prevoza i širenje mreže na slabo povezane krajeve.

Iako na povoljnom geografskom položaju, proteklih decenija Srbija nije uspjela da iskoristi svoj potencijal u prevozu dobara. Zbog uništavanja industrije i zapuštene infrastrukture, i unutrašnji i spoljni teretni saobraćaj su u veoma lošem stanju.



Javni prevoz služi ispunjenju mnogih važnih društvenih potreba – slobode kretanja, koja podrazumeva adekvatno i pravovremeno ispunjavanje svakodnevnih obaveza, vanrednih potreba i slobodnih aktivnosti. Bez javnog prevoza nemoguće je organizovati društveni život u savremenom dobu. Stoga je njegovo optimalno organizovanje, što podrazumeva bezbednost, udobnost i pravovremenost, od najvećeg društvenog značaja.

Najvažniji korak za unapređenje trenutne situacije jeste povezivanje i ukрупnjavanje postojećih preduzeća kao i stavljanje u javno vlasništvo saobraćanih preduzeća od strateškog značaja. Uz to, smatramo posebno važnom obnovu i izgradnju saobraćajne, a posebno železničke, infrastrukture. Jačanje šinskog saobraćaja pomoglo bi u efikasnijem kretanju stanovništva, ali i smanjenju zagađenja u gradovima. Takođe, jedan od važnih poteza jeste izgradnja terminala za kombinovani transport, koji će učiniti prevoz efikasnijim, modernijim i jeftinijim.

Stanje auto i šinske industrije u Srbiji veoma je nepovoljno po privredni razvoj. Malo je reći da je dosadašnja politika išla isključivo na štetu radništva. Ulaganja u saobraćajnu industriju su praktično nepostojeća. Decenijama se takva preduzeća uništavaju kroz privatizacije iako su bila ekonomski stabilna sa visokim izvoznim potencijalima.

Razvoj auto i šinske industrije predstavlja jedan od imperativa ukoliko želimo kvalitetniji prevoz i jaču industrijsku bazu. Ovaj razvoj mora biti zasnovan na principima direktne participacije radništva i ekološke održivosti. Takva auto i šinska industrija održavala bi i proširivala kapacitete za teretni i putnički saobraćaj. Pokrenula bi se i proizvodnja u drugim sektorima, odakle bi brojna mala i srednja preduzeća bila uposlena kao dobavljači i kooperanti. Uz efikasan međunarodni transport i razvijenu železničku i drumsku mrežu, razvoj privrednog i društvenog života u manjim sredinama bio bi daleko manji izazov nego što je to sada.

ZA KVALITETAN I SVIMA DOSTUPAN ZDRAVSTVENI SISTEM

Dobro zdravlje je preduslov razvoja svake ličnosti i društva u celini. To može da obezbedi jedino zdravstveni sistem koji bezuslovno brine o psihofizičkom stanju svih ljudi. Takav zdravstveni sistem moguć je samo u društvu koje potrebe ljudi stavlja ispred profita.

Za adekvatno funkcionisanje zdravstvenog sistema neophodno je obezbediti blagovremeno raspoređivanje sredstava kako bi sve zdravstvene ustanove imale sve uslove za nesmetan rad. To je pitanje političke volje da se budžetska sredstva usmeravaju u sektore koji su od krucijalne važnosti za društvo i život stanovništva, koju nijedna vlast u Srbiji u prethodnih nekoliko decenija nije pokazala. Prvi nužni korak bi bila stabilizacija funkcionisanja Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje (RFZO). Preduzeća koja ne uplaćuju doprinose za zdravstvo za svoje radnice i radnike moraju biti oštro sankcionisana. Sa druge strane, i od države se očekuje da pruži pozitivan primer time što će redovno namirivati obaveze prema svojim zaposlenima, ali i kategorijama penzionera, nezaposlenih, slobodnih umetnika i umetnica, maloletnih lica itd. Svako mora imati pravo na adekvatnu zdravstvenu negu, koja mora uključivati i stomatološku i zaštitu mentalnog zdravlja.

Neophodno je stvoriti uslove za obnovu i razvoj javne industrije lekova i vakcina, instituta za proučavanje lekovitog bilja, te industrije zdravstvenih pomagala i opreme. Uz to je potrebno strogo kontrolisati kvalitet i cene uvezenih lekova, vakcina i opreme. Privatne kompanije se moraju oglašavati u skladu sa principima zdravstvene etike i prolaziti rigorozne provere pre nego što se njihovi lekovi nađu na listi lekova, odnosno uđu u sistem javnih nabavki (i to samo u slučajevima kada javna preduzeća ne mogu odgovoriti na potrebe zdravstvenog sistema i pacijenata). Te kompanije moraju biti sankcionisane u slučajevim pravljenja zakulisnih dogovora sa zdravstvenim radnicima i radnicama. Razvoj domaće industrije lekova i vakcina, uz jasan nadzor javnosti, važan je korak u vraćanju poverenja u vakcinaciju, ali i u čitav zdravstveni sistem.

Pacijentima treba da bude omogućeno da sve analize i tretmane obave u javnim zdravstvenim ustanovama, bez dugog čekanja i dodatnih opterećujućih troškova. Ukoliko za to trenutno ne postoje kapaciteti prioritet mora biti njihovo proširivanje. Uz to, zdravstvene ustanove moraju da ispune uslove koji omogućavaju kvalitetno i dostojanstveno lečenje — ažurne hitne službe, visoke higijenske standarde, kvalitetnu ishranu za porodilje i pacijente na bolničkom i banjskom lečenju itd. Za po-



Cilj zdravstvenog sistema jeste što zdravije i dugovečnije stanovništvo, što se postiže stalnim i sistematskim staranjem o zdravstvenom stanju svakog čoveka, efikasnom prevencijom i lečenjem nastalih bolesti najsavremenijim metodama. Ceo sistem mora da se podredi dostizanju tog cilja.

trebe dijagnostike i lečenja u inostranstvu nužno je obezbediti sredstva i odgovarajuće sporazume sa izabranim zdravstvenim ustanovama. Neprihvatljivo je da se novac troši na subvencije stranim investitorima koji plaćaju minimalne poreze i plate, za pompezne projekte i glomaznu potrošnju onih na vrhu vlasti, a da ga nema za lečenje ljudi.

Velika privatizacija zdravstvenih servisa u poslednjih nekoliko decenija dovela je do urušavanja sistema javne zdravstvene zaštite i do otežanog pristupa kvalitetnoj medicinskoj nezi svim ljudima, pre svega onima iz siromašnijih slojeva društva i marginalizovanih grupa. Osim toga, ona otvara širi prostor za koruptivne prakse, dezinformisanje pacijenata i pacijentkinja i zloupotrebu njihove zdravstvene ugroženosti. Zaposleni u zdravstvu, koji svoje pacijente preusmeravaju na privatne prakse u slučajevima kada je njihove potrebe moguće zadovoljiti kroz sistem javnog zdravstva, takođe moraju biti sankcionisani.

Umesto podsticanja zdravstvenog turizma koji podrazumeva da pristup najboljim uslugama imaju samo oni ljudi koji imaju novca, na prvo mesto ćemo staviti razvoj i unapređenje zdravstvene infrastrukture za celokupno stanovništvo. Tržišno vredniji i kvalitetniji kapaciteti su prepušteni tržištu, što ih čini nedostupnim najugroženijima, pod izgovorom da će se na taj način obezbediti sredstva za funkcionisanje zdravstvenog sistema. Tamo gde postoje dovoljni kapaciteti da se namire nužne potrebe stanovništva moguće je razvijati i zdravstveni turizam koji bi morao biti strogo kontrolisan. Ovako ostvoren profit biće ulagan u unapređenje zdravstvene infrastrukture, posebno u slabije razvijenim krajevima, te u usavršavanje zdravstvenih radnika i radnica. Stoga se zalažemo za potpuno obustavljanje daljih privatizacija i davanja u koncesiju banja i lečilišta, a za vraćanje u javno vlasništvo one infrastrukture koja je već privatizovana.

Godine mera štednje, rezova koji su podrazumevali i zabranu zapošljavanja u javnom sektoru, negativno su uticale i na zdravstveni sistem. Zbog toga je nužno obrnuti proces i sprovesti politiku zapošljavanja adekvatnih kadrova svuda gde su trenutno zaposleni preopterećeni i ne uspevaju da odgovore na potrebe stanovništva. Mogućnost greške kod zdravstvenih radnika i radnica koji su preopterećeni, odnosno nemaju dovoljno vremena za odmor, uvećava se usled iscrpljenosti i dekoncentracije, a posledice toga mogu biti pogubne. Lekare i lekarke treba osloboditi nepotrebnog administrativnog rada, kako bi mogli da se posvete svojoj osnovnoj delatnosti, tj. brizi o zdravlju svake pacijentkinje i pacijenta. Naš prioritet je stvaranje povoljnih uslova da stručni ljudi ostaju da rade u zemlji, da imaju priliku da doprinesu društvu i da ne budu pod političkim pritiscima. Ovo pre svega podrazumeva adekvatne plate, ali i bezbedno radno okruženje koje je preduslov za dobar rad medicinskog osoblja i dobar odnos sa pacijentima i širom zajednicom. Takođe, moraju postojati funkcionalni mehanizmi za sankcionisanje diskriminacije na radu, mobinga, kao i koruptivnih aktivnosti.

Potrebno je stvoriti podsticajne uslove za lekare i lekarke u manjim mestima i one koji rade sa deprivilegovanom i višestruko marginalizovanom populacijom. Zdravstvena služba mora biti tehnički pristupačna i u ruralnim područjima, što uključuje neophodnost mobilnih terenskih službi. Takođe, država mora da ulaže u kontinuiranu edukaciju zdravstvenog osoblja kako

bi se suzbilo delovanje patrijarhalnih očekivanja i praksi u cilju suzbijanja raznik oblika diskriminatornih ponašanja — diskriminacija spram starijih, rasizam, homofobija, itd. Objekti u kojima se pružaju zdravstvene usluge moraju u svakom trenutku biti dostupni i prilagođeni svim licima, bez obzira na tip invaliditeta ili poteškoće.

Opšte pogoršanje mentalnog zdravlja u našoj zemlji odražava se na povećanu stopu nasilja, suicida, smanjenje radnih sposobnosti, opšti pad motivacije i volje. Smatramo da je pitanje mentalnog zdravlja deo odgovornosti zajednice, a ne samo briga pojedinaca. Zbog toga se zalažemo za trajno rešenje problema visokih cena psiholoških i psihijatrijskih usluga koje su mnogima nedostupne. Smatramo da je to moguće učiniti sprovođenjem politike koja je usmerena na unapređenje mentalnog zdravlja stanovništva, kao i na obezbeđivanje jedinstvenog pristupa odgovarajućim i ekonomski isplativim službama, uključujući službe za unapređenje mentalnog zdravlja i prevenciju. Neophodno je jačanje zdravstvenih kooperativa, udruživanje pomagača svih profila, koji bi ne samo radili na kvalitetnijem programu zaštite i koristili inkluzivnije tehnike i metode rada, već doprinosili učvršćivanju antidiskriminatornog i rodno inkluzivnog pristupa. Zalažemo se za afirmativne mere u pravcu podsticanja brige zajednice, ojačavanje mreže institucionalne podrške i mera prevencije za ugrožene grupe.

Zdravstvenim radnicima i radnicama je potrebna podrška i drugih stručnih profila. Država mora da stvori uslove za funkcionalnu saradnju zdravstvenog osoblja sa stručnim osobljem iz oblasti psihologije, pedagogije, andragogije, socijalnim radnicima i radnicama, aktivistima i aktivistkinjama koji pružaju brojne dodatne usluge u drugim institucijama i zajednici. Ovde pre svega mislimo na asistiranje životu za osobe sa invaliditetom i intelektualnim teškoćama, rad u zajednici sa ljudima sa traumama ili mentalnim problemima, rad na prevenciji nasilja, bolesti zavisnosti, zaraznih bolesti, rad sa marginalizovanim grupama, rad na podizanju svesti o prevenciji bolesti, zdravstveno i seksualno obrazovanje i sl. Primere dobre prakse treba podržati, proširiti i učiniti ih održivim. Model univerzalne zdravstvene zaštite, koji je izboren i uspostavljen nakon Drugog svetskog rata, trebalo bi nadograditi novim tehnologijama i inovativnim pristupima kao što su javno–civilna partnerstva. Time bi se ustanove i zajednica čvršće povezale, zajedno odlučivale o strateškim stvarima i zajedno se razvijale. Na taj način se sprečava da institucije i ustanove postanu rigidne i otuđene, bez kontrole stanovništva i da ne odgovaraju adekvatno na potrebe ljudi.

ZA BESPLATNO I KVALITETNO OBRAZOVANJE

Obrazovanje se u poslednjih nekoliko decenija sve više podređuje logici profita, najpre uvođenjem privatnih obrazovnih sistema, a zatim i uvođenjem tržišnog ustrojstva i vrednovanje znanja u javnim. To dovodi do istiskivanja neprofitabilnih znanja i veština, kao i poskupljenja svih vidova institucionalne i vaninstitucionalne edukacije, naročito visokog obrazovanja. Suprotno takvoj tendenciji, smatramo da se obrazovanje mora zasnivati na prenošenju obuhvatnijih znanja i veština koja odgovaraju društvenim potrebama i doprinose razvoju zajednice, a ne onih koje zahtevaju privremene specifične promene tržišta. Osnovu kvalitetnog obrazovnog sistema bi trebalo da čini kontinuitet, koji bi obezbedila dugoročna strategija vaspitne i obrazovne politike. Od ključnog značaja za stabilan razvoj je i uskladenost svih obrazovnih nivoa — od predškolskog do univerzitetskog.

Zalažemo se za punu dostupnost svih nivoa vaspitanja i obrazovanja, od predškolskih ustanova do doktorskih studija, bez obzira na materijalne i druge okolnosti stanovništva. To zahteva veća i sveobuhvatnija državna ulaganja u prosvetu i visok stepen decentralizacije koja će omogućiti jednako dostupno i kvalitetno obrazovanje u svim delovima zemlje. Da bismo sprečili nevoljne migracije ka velikim gradskim centrima, postaraćemo se da obezbedimo potrebne uslove i u selima i manjim mestima — školske zgrade, saobraćajnice koje vode do škola, udžbenike i druga nastavna učila i kvalitetno i dobro plaćeno nastavno osoblje. Smatramo neprihvatljivim to što je deci u siromašnijim i perifernim delovima zemlje obrazovanje teško dostupno, ne samo zbog toga što se ugrožava njihovo osnovno pravo, već i zato što se time produbljuju klasnih i regionalnih razlika.

Da bi obrazovanje bilo svima dostupno, potrebno je da ono bude javno. Zbog toga ćemo najpre uspostaviti efikasniji sistem kontrole privatnog sektora koji je ušao u obrazovanje od devedesetih godina prošlog veka, i povećati ulaganja u sistem javnog školstva. Umesto politike subvencionisanja privatnih predškolskih ustanova, sredstva ćemo usmeravati ka otvanjanju dovoljnog broja javnih vrtića za pokrivanje društvenih potreba.

Posvetićemo posebnu pažnju izgradnji strategije obrazovanja deprivilegovanih grupa, nacionalnih manjina. Potrebno je revidirati decenijama neuspešnu inkluziju romske manjine u školski sistem. Posebna pažnja mora biti posvećena obrazovanju dece sa smetnjama u razvoju. Ona moraju biti uključena u sistem obrazovanja na adekvatan način. Posebno treba raditi na edukaciji stanovništva, kao i na obrazovanju nastavnika za rad sa decom sa smetnjama u razvoju, što bi doprinelo spre-



Cilj vaspitanja i obrazovanja jeste razvoj svestrane, zrele i čovečne ličnosti razvijenog kritičkog duha, spremne da razvija svoje sposobnosti, stalno se usavršava, saraduje s drugima i pomaže onima kojima je pomoć potrebna. Ako bi se taj cilj ispunio, nastalo bi društvo jednakih, solidarnih, slobodnih i kreativnih ljudi. Zbog toga se kvalitetno vaspitanje i obrazovanje nalaze u središtu našeg interesovanja.

čavanju diskriminacije. Školski programi moraju biti prilagođeni potrebama svih specifičnih kategorija, a škole i školski materijali pristupačni svoj deci sa invaliditetima. Iz budžeta moraju biti obezbeđena sredstva za pratiocce koji bi im pružali individualnu pomoć i podršku, a birokratske komplikacije po tom pitanju pojednostavljene.

Osim dostupnosti, još jedan od naših primarnih ciljeva će biti kvalitet obrazovanja. Neophodne su korenite promene da bi se postiglo kvalitetno obrazovanje za XXI vek. U cilju razvoja punih potencijala svakog deteta potrebno je smanjiti brojnost vrtićkih grupa i odeljenja, što bi omogućilo punu zaposlenost prosvetnih radnika i radnica. Mora se sistematičnije raditi na prilagođavanju nastave uzrastu, kako kroz način učenja, tako i kroz količinu i vrstu primljenih informacija. Budući da savremene tehnologije neprekidno menjaju svet u kojem deca odrastaju, nastavu treba dodatno prilagoditi savremenom načinu života i obogaćivati je proizvodima tih savremenih tehnologija. Jedan od posebnih ciljeva savremenog obrazovanja mora biti sticanje medijske pismenosti uz razvoj kritičkog mišljenja, u cilju sticanja sposobnosti baratanja ogromnom količinom informacija kojima su deca neprestano izložena. PRL se zalaže i za uvođenje predmeta za sticanje praktičnih znanja, poput prve pomoći i osnovnih funkcionalnih administrativnih znanja.

Najizrazitiji primer današnjih obrazovnih politika je uvođenje sistema dualnog obrazovanja u srednje stručne škole čime se privatnim kompanijama u ruke predaje jeftini rad naše dece. Deca koja ih pohađaju na taj način bivaju prinuđena da obavljaju produktivni rad u privatnim preduzećima za nadoknadu koja je manja od minimalca, što se opravdava „potrebama tržišta rada“. Sa druge strane, ne može se reći da je povezivanje sfere obrazovanja sa sferom proizvodnje u osnovi pogrešno. Zbog toga je neophodno izraditi sveobuhvatniji sistem planiranja proizvodnje i razvoja ekonomskih kapaciteta. No kada bismo se orijentisali isključivo na aktuelne potrebe tržišta rada onda bi trebalo da zatvorimo dobar deo obrazovnih ustanova, s obzirom na to da je na našem tržištu rada, kako statistike govore, najtraženija nekvalifikovana radna snaga. Ipak, ukoliko želimo da razvitku obrazovnih kapaciteta našeg društva, ali i šire shvaćene privrede, pristupimo ozbiljno, potrebno je da obrazovne politike dugoročno planiramo u skladu sa sferom proizvodnje. Tek tada bi uvezivanje rada i obrazovanja dobilo na kvalitetu kakav puka orijentacija spram neregulisanog tržišta ne može ostvariti. Smatramo da sistem dualnog obrazovanja eksploatatorskog karaktera kakvo je uvedeno u Srbiji treba potpuno odbaciti.

Zalagaćemo se za uspostavljanje školskog sistema koji podstiče razvoj kreativnog mišljenja, jer smatramo da je stvaranje jedan od najboljih načina učenja, ali i razvijanja kognitivnih sposobnosti. Posebno ukazujemo na važnost sporta za fizički i intelektualni razvoj dece. Vannastavne aktivnosti — bavljenje umetnošću, naukom i sportom — postale su izuzetno skupe, a zbog zatvaranja ili privatizacije brojnih sportskih i kulturnih objekata i potpuno nedostupne velikom delu stanovništva. Radićemo na unapređenju infrastrukture koja će omogućiti da se što veći broj dece bavi ovakvim aktivnostima.

Vaspitanje i obrazovanje od najranijih dana oblikuju decu u skladu sa određenim modelima ponašanja i vrednostima. Ov-

dašnji vaspitno–obrazovni sistem stvara poželjne i poslušne građane, što odgovara kapitalističkim i nacionalističkim oligarhijama. Zato se PRL zalaže za vaspitanje i obrazovanje koje će podsticati saradnju i solidarnost umesto kompetitivnosti. Podstićemo kolektivne aktivnosti i uključivanje lokalnih zajednica u obrazovanje i vaspitanje, kao i rano uključivanje dece u zajednicu kroz umrežene aktivnosti. Kroz obrazovni sistem podstićemo vrednosti solidarnosti, jednakosti, socijalne pravde i prihvatanja različitosti. PRL se odlučno zalaže za borbu protiv istorijskog revizionizma, koji je uzeo maha kroz obrazovni sistem.

Zalažemo se i za uvođenje seksualnog obrazovanja u nastavu, radi podizanja svesti o polnom i reproduktivnom zdravlju, bezbednim seksualnim odnosima zasnovanim isključivo na saglasnosti, itd. Od osobite je važnosti raditi na razbijanju rodni i drugih stereotipa u obrazovanju, kako kroz nastavne planove i udžbenike, tako i kroz sprovođenje nastave i zadatke koji se dodeljuju dečacima i devojčicama, a koji se, na žalost, i da danas zasnivaju na tradicionalnim podelama rodni uloga.

PRL smatra da u Srbiji kao sekularnoj državi verske zajednice i država moraju biti jasno odvojene. Stoga se zalažemo za ukidanje verske nastave u javnim školama. Ona može biti održavana u objektima verskih zajednica. Umesto verske nastave u sadašnjem obliku trebalo bi odgovarajuće sadržaje uključiti kroz sociologiju, psihologiju, istoriju i filozofiju ili uvesti predmet koji bi se bavio društvenim, istorijskim, psihološkim i filozofskim aspektima religije.

Za kvalitetno obrazovanje neophodno je imati motivisan i obrazovan nastavni kadar. To pre svega podrazumeva njihovu materijalnu obezbeđenost, sigurnost radnog mesta, ali i izvesnu autonomiju u delovanju, kao i uključivanje nastavnika i nastavnica u proces odlučivanja o školskim programima i načinu ustrojstva škola. Zalažemo se za stalno usavršavanje i osavremenjivanje pedagoških kompetencija radnika u prosveti, posebno onih koji nemaju pedagoška znanja i nisu prošli adekvatne obuke tokom svog školovanja.

Javno visoko akademsko i strukovno obrazovanje biće u potpunosti budžetski finansirani i uživace autonomiju univerziteta. Da bi se to postiglo univerziteti moraju biti finansirani direktno iz budžeta Republike Srbije, bez posredovanja Ministarstva prosvete, u cilju njihove slobode odlučivanja i uklanjanja političkih pritisaka predstavnika vlasti. Visoke strukovne škole ni formalno nemaju univerzitetsku autonomiju i ostavljene su na milost i nemilost predstavnicima vlasti i ekonomskim moćnicima. Centralizacija države u poslednjih nekoliko decenija dovela je i do slabljenja kapaciteta državnih univerziteta van Beograda, čiji rad osobito treba podsticati. Visoko obrazovanje ne sme da bude privilegija bogatih, što je sve više slučaj zbog upliva privatnog kapitala i visokih školarina. PRL se zalaže za besplatno visoko obrazovanje, uz posebne mere koje će omogućiti socijalno ugroženim i marginalizovanim grupama da se školuju, kroz različite oblike stipendiranja (umesto trenutno dominantnog kreditiranja), kao i kroz unapređenje sistema studentskih domova i menzi. Takođe, sve studentske kulturne centre bi trebalo vratiti pod okrilje Univerziteta i studentskih organizacija, koje bi ravnopravno učestvovala u kreiranju programskih aktiv-

nosti i razvoju kritičkog mišljenja u javnim diskusijama.

Univerzitetu se mora vratiti njegova primarna funkcija koja se izgubila uvođenjem Bolonjske reforme, a to je da bude zajednica studenata i profesora. Birokratizacija i kvantifikacija znanja koju podrazumeva bolonjski sistem ograničava autonomiju u mišljenju i delovanju studenata i studentkinja, koji su zbog obaveze pohađanja nastave, bodovanja svih aktivnosti, podsticanja konkurencije umesto saradnje i visokih školarina, onemogućeni da razvijaju sopstvena znanja i interesovanja. S druge strane, takvo obrazovanje je usmereno na stvaranje usko specijalizovanih, prema promenljivim tržišnim merilima lako zapošljivih stručnjaka, čime se aktivno suzbija razvoj sveobuhvatnijeg znanja koje je od ključne važnosti u razvoju društva kao celine. Uz to, kvantitativne mere predviđene bolonjskim sistemom ne uzimaju u obzir razlike između različitih oblasti visokoškolskog obrazovanja. Kvantifikacija obrazovnih kriterijuma posebno loše posledice ima po društveno–humanističke nauke, koje za cilj imaju unapređivanje opšteg znanja i razvijanje kritičkog mišljenja spram društvenih pojava. Mi se zalažemo za univerzitetsko obrazovanje koje je kvalitativno drugačije od školskog, koje podstiče formiranje stručnih i celovito formiranih ličnosti, uz uvažavanje specifičnosti pojedinačnih oblasti.

ZA NAUKU VOĐENU ZNAJEM, A NE TRŽIŠTEM

Nauka je strateški važna oblast za razvoj društva. Ipak, ulaganja u nauku su tolika da se može reći da predstavljaju statističku grešku u bruto društvenom proizvodu, a u poslednje dve decenije sistematski se radi na tržišnom uslovljavanju naučnih istraživanja. PRL se zalaže za značajno povećanje ulaganja u nauku, koja moraju biti usmerena na istraživače i istraživačice, institucije u kojima su zaposleni i sredstva za rad, uz značajno smanjivanje birokratskih nameta. Zalažemo se i za suzbijanje neoliberalnog trenda kvantitativnog ocenjivanja naučnog rada, koji ni na koji način ne podstiče kvalitet nauke. Sasvim suprotno, ovaj pristup aktivno suzbija stvaranje sinteza postojećih znanja kao i kapitalne dugoročne projekte. Takođe, on dovodi do negativnih pojava lažnih i plagiranih radova, inflacije beznačajnih naučnih radova i prekarizacije naučnog rada. Mere štednje su nauci nanele nemerljivu štetu, naročito u pogledu zapošljavanja mladih istraživača i istraživačica u poslednjih nekoliko godina, koji su zbog nedostatka posla i sredstava prinuđeni da odlaze u inostranstvo, pre svega u zemlje kapitalističkog centra.

Nauka je od osobitog značaja za ekonomski razvoj, te je u tom smislu važno sadejstvo nauke i privrede. Nasuprot neoliberalnim idejama koje nauku prлагоđavaju potrebama tržišta, mi smatramo da to sadejstvo mora biti oblikovano strateškim državnim planiranjem privrede u skladu sa društvenim potrebama i naučnim znanjima. Razvijena nauka, finansirana iz državnog budžeta, uz zadržavanje istraživača i istraživačica kao i njihovih patenata u zemlji, preduslov je snažne privrede.

Smatramo da su društveno-humanističke nauke podjednako važne za društveni napredak kao prirodne i tehničke. Tržišni pristup nauci decenijama unazad ih je marginalizovao kao neprofitabilne i nevažne. Produbljivanje znanja o društvu omogućava rešavanje problema koji se ne mogu rešiti privrednim napretkom i takvo znanje ne može biti finansijski kvantifikovano. Zbog toga se PRL zalaže za značajna strateška ulaganja u istraživanja u društveno-humanističkim naukama.

Nauka treba da radi na korist i za dobro celokupne zajednice. Posebnu pažnju ćemo posvetiti razvijanju mehanizama dvosmerne saradnje nauke i društva, kroz predstavljanje naučnih rezultata široj zajednici, konstantno unapređivanje obrazovanja novim naučnim rezultatima, ali i praćenje društvenih potreba i odgovor nauke na njih. Za to je potrebna i decentralizacija nauke, čime bi bio omogućen naučni rad u različitim sredinama, u skladu sa specifičnim potrebama lokalnih zajednica.

Nauka nije i ne može biti usko nacionalna. Iako treba da odgo-



Cilj nauke jeste da stalno unapređuje uslove života ljudi. Naučna otkrića pokreću društveni razvoj. Bez kvalitetnih naučnih istraživanja društvo je osuđeno na mrak neznanja.

vara i potrebama zajednice, naučno znanje je po svojoj prirodi univerzalno. Stoga treba raditi na omogućavanju međunarodne saradnje koja bi podrazumevala školovanje naučnika i naučnica u inostranstvu, sa jakim podsticajem da se vrate, ali i dovođenje stranih stručnjaka i stručnjakinja u Srbiju i održavanje međunarodnih seminara i konferencija.

Konačno, kao i obrazovanje, i nauka mora da bude zasnovana na saradnji umesto na kompeticiji. Mit da kompetitivnost podstiče naučni napredak sada pokazuje svoje štetne posledice: prekarizaciju naučnog rada, korporativnu eksploataciju naučnih rezultata koji postaju nedostupni društvu, opadanje društveno-humanističkih nauka. Nauka se zasniva na saradnji i nadogradnji znanja, a sučeljavanje mišljenja i ideja ne treba da bude praćeno egzistencijalnim strahom.

ZA KULTURU DOSTUPNU SVIMA

Budžet za kulturu se neprekidno smanjuje, kulturne institucije dodeljuju se na upravljanje raznim partijskim činovnicima, dok na konkursima Ministarstva veliki deo novca završava u izmišljenim organizacijama povezanim sa onima koji novac i dodeljuju. Istovremeno, javne institucije kulture (muzeji, pozorišta, bioskopi, koncertne dvorane, gradske galerije, kulturni i omladinski centri, biblioteke, kao i izdavački zavodi) prepuštene su tržištu. PRL se zalaže za kulturnu politiku koja se suprotstavlja prekarizaciji uslova rada u kulturi, dominaciji tržišnih principa u polju umetnosti i kulture, kao i pretvaranju institucija kulture u finansijske i ideološke resurse vladajućih partija. Smatramo da je dominacija modela projektnog finansiranja posledica neoliberalne kapitalističke politike, te da je uspostavljena kako bi se kultura i umetnost, u njihovoj autonomnoj i netržišnoj formi nadzirale, disciplinovale i kontrolisale, putem smernica koje su upisane u zahteve konkursa. Na taj način su kulturni i umetnički radnici i radnice osuđeni na prekarne pozicije, primorani na neprestano opravdavanje sopstvene prakse, kao i na ograničavanje sopstvenih radova u okvirima projektnih ciklusa.

Stoga, kao partija smatramo da je neophodno usvajanje jedne nove strategije kulturne politike koja bi sadržala jasno definisane smernice protiv gore opisanih partijskih i tržišnih logika upravljanja institucijama, a za kulturnu proizvodnju dostupnu svim građankama i građanima. Za kulturnu politiku koja se bori za izdvajanje većeg budžeta za kulturu koji će biti transparentno i demokratski distribuiran, i koji će omogućiti dostojanstven rad svim kulturnim delatnicima bez obzira da li rade u institucionalnom ili vaninstitucionalnom sektoru i koji će biti radno i socijalno zaštićeni. Kreiranje ovakve strategije je nemoguće bez direktnog i sveobuhvatnog učešća ljudi kojih se ona direktno tiče, a to su pre svega kulturne radnice i radnici. Održive strategije za razvoj kulturnog i umetničkog života moguće su samo sa stabilnim i ravnomernim izvorima finansija i ukoliko su obezbeđeni stabilni životni uslovi kulturnih delatnika i delatnica. Zato budžet za kulturu mora biti znatno veći. Da bi organizacija kulturnog života funkcionisala u interesu kulture i umetnosti neophodno je jasno razgraničiti njihov komercijalni i nekomercijalni karakter. Akteri koji funkcionišu u komercijalnom, profitnom sektoru neće imati pravo na subvencije i sistematsku podršku. Onim akterima koji ne funkcionišu profitno biće pružana neposredna finansijska potpora države. Projektno finansiranje organizovano od strane javnih institucija podržavaće pojedinačne kulturne i umetničke sadržaje za koje su neophodna dodatna sredstva. U tom smislu javno i transparentno projektno finansiranje, organizovano na republičkom, pokrajinskom i opštinskom nivou funkcionisaće kao dopuna i podrška konkretnim sadržajima a ne kao sredstvo



Cilj kulture jeste razvoj kritičkog mišljenja i imaginacije kod ljudi kao i doprinos sagledavanju dešavanja iz prošlosti. Stoga kulturni život mora biti pristupačan u podjednako meri svima, bez obzira na njihovo mesto boravka i finansijske mogućnosti. Kulturnim radnicima i radnicima mora biti obezbeđena mogućnost da dostojanstveno žive od svog rada.

vršenja egzistencijalnog pritiska na kulturne i umetničke radnike i radnice. Naročito se zalažemo za povećanje transparentnosti u radu javnih kulturnih institucija, kao i veću transparentnost na javnim konkursima.

Zahvaljujući koncentraciji društvenog bogatstva pripadnici oligarhije su sprovodili kulturnu politiku usmerenu na promociju nacionalne mitologije i legitimizaciju drugih reakcionarnih vrednosti poput klerikalizma i senzacionalizma koji su u direktnoj ili posrednoj službi neoliberalnog kapitalizma. Kao stražari na ulasku kulturnih i umetničkih sadržaja u javnost oni ubiraju profit (bilo direktno bilo putem subvencija) od rada drugih, a istovremeno nastoje da oblikuju i opravdavaju nepravedne odnose koji dominiraju u našem društvu.

Neophodna su veća ulaganja u istraživanje i zaštitu materijalne i nematerijalne kulturne baštine. Podjednako je važno pružiti finansijsku i logističku podršku savremenim umetničkim poduhvatima, kao i njihovoj promociji u međunarodnim okvirima. Takođe, radi podsticanja različitosti kulturnih sadržaja smatramo da je neophodno jasno razlikovanje savremenih i tradicionalnih oblika stvaralaštva prilikom raspisivanja konkursa za dodelu sredstava.

Zalažemo se za kulturnu i umetničku proizvodnju koja se uvek posmatra u odnosu na šire društvene procese, proizvodnju stvaranu od radnika i radnica za radnike i radnice, za kulturnu politiku koja zastupa interese radnika i radnica, te svih društveno obespravljenih kategorija.

Sredstva za proizvodnju kulturnih i umetničkih dobara treba preneti u ruke kulturnih radnika i radnica, ali i šire zajednice koja će demokratskim putem odlučivati o njihovom ustrojstvu i raspodeli. To će pre sve biti omogućeno izgradnjom nove i obnavljanjem postojeće javne infrastrukture: opremanjem i osavremenjivanjem objekata, povećanjem broja zaposlenih, i njihovom edukacijom, te omogućavanjem ostvarivanja međunarodnih veza i programske nezavisnosti.

Kako bi se sprečila mogućnost zloupotrebe javnih sredstava i omogućila njihova demokratska raspodela, neophodno je ojačati reprezentativni status udruženja kulturnih radnika i radnica i svih drugih organizacija i asocijacija koji zastupaju interese umetnika i kulturnih radnika. Ta udruženja, u dogovoru sa predstavnicima šire zajednice moći će da odlučuju o ustrojstvu javnih kulturnih institucija i njihovih kulturnih politika. Na taj način, menadžerska i birokratska klasa koja po svojoj strukturnoj poziciji uvek radi u interesu vladajuće manjine neće moći da uzurpira upravne pozicije u institucijama kulture i umetnosti već će konačne odluke donositi direktno kulturni radnici i radnice u saradnji sa lokalnim zajednicama.

Takođe, smatramo neophodnim da javne kulturne ustanove imaju obavezu saradnje sa nezavisnom kulturnom scenom — samostalnim umetnicima, slobodnim umetnicima, honorarno angažovanim kulturnim radnicima, nezaposlenima i ostalima, zatim, formalnim i neformalnim umetničkim kolektivima i neprofitnim inicijativama, svima onima koji u polju kulture promovišu emancipatorski kulturni model, kulturno-umetničku praksu posmatraju kao društveni rad, povećavaju znanje publike i njeno razumevanje umetnosti.

To je moguće učiniti kroz ulaganje u decentralizaciju, kroz rekonstrukciju nekadašnjih domova kulture po opštinama udaljenim od većih kulturnih centara. Takođe je potrebno revitalizovati kontinuirane kulturne aktivnosti na lokalnim nivoima, kroz obavezu opština da finansiraju profesionalne i amaterske kulturne sadržaje preko javnih konkursa. Zalažemo se i za plansku realizaciju mreže digitalizovanih bioskopa u javnom vlasništvu, na način kojim bi se očuvala, revitalizovala i sačuvala u javnom vlasništvu postojeća mreža bioskopa kao i bioskopskih dvorana kulturnih centara. Uz to, neophodno je podsticanje javno–javnog partnerstva, odnosno međusobne saradnje i razmene kadrova i iskustava među kulturnim ustanovama i institucijama, kao i ulaganje u digitalizaciju i osavremenjivanje njihove infrastrukture.

Kao partija koja se zalaže za demokratski socijalizam vodimo se principom društvene emancipacije i kroz sektor kulture, te kulturu posmatramo podjednako važnim javnim sektorom zaduženim za doprinos sveobuhvatnoj društvenoj emancipaciji, u kojoj svaka društvena grupacija ima pravo da kroz stvaralaštvo izrazi svoj kulturni identitet i svoje kulturno–umetničke potrebe. Budući da umetnost i kultura pomažu širem shvatanju društva i čoveka, njihovim podsticanjem to shvatanje želimo da omogućimo svim slojevima društva. Da bi se to postiglo radićemo na uspostavljanju stalne saradnje sektora obrazovanja, nauke i kulture, koja bi se odnosila na obavezu javnih ustanova kulture, nužno istraživačkih instituta i akademskih centara da učestvuju u definisanju potreba i tema od društvenog značaja, razvijaju kritičko mišljenje u lokalnim sredinama, kao i na zajedničko planiranje istraživanja i predstavljanje rezultata tih istraživanja u lokalnim institucijama kulture, koje pored ostalih redovnih delatnosti treba da razvijaju svoje centre za neformalno obrazovanje građanstva.

ZA MEDIJE KOJI RADE U JAVNOM, A NE PRIVATNOM INTERESU



Cilj medija treba da bude pravovremeno, tačno i potpuno obaveštavanje javnosti o događajima u lokalnoj sredini, gradu, republici, susednim zemljama, Evropi i u svetu. Ona su glavni predstavnici javnosti i imaju kontrolnu funkciju u odnosu na političare u celini uzev, a naročito u odnosu na vlast i druge javne delatnike i delatnice. Mediji su u obavezi da neguju sučeljavanje različitih stavova o bitnim društvenim pitanjima i time omogućće stvaranje kritičkog mišljenja u javnosti. Novinari i novinarke moraju biti slobodni od ekonomskih i političkih pritisaka u obavljanju svog posla.

Mediji su danas u Srbiji uglavnom u vlasništvu oligarhije, čime su u velikoj meri ugroženi pluralizam i javni interes, odnosno mogućnost adekvatnog informisanja građana i građanki o važnim društvenim pitanjima. Nekoliko velikih medijskih kompanija i privatnih lica kontroliše najveći deo medijskog tržišta posedujući televizije, radio stanice, štampane medije i internet portale. Razvoj tehnologije je omogućio tim kompanijama da svoje programe plasiraju na velikom broju kanala čime je stvorena slika o raznovrsnoj ponudi. U realnosti se, međutim, u većini ovih medija uglavnom predstavljaju interese institucija i političara koji su na vlasti i koji dodatno vrše pritiske na uređivačku politiku medija koristeći svoje pozicije moći. Masovna privatizacija medija i liberalizacija medijskog tržišta, suprotno obećanjima da će time biti omogućena veća demokratičnosti i bolji protok informacija ka korisnicima i korisnicama, dovela je do sužavanja prostora za političku diskusiju i promišljanje mogućih pravaca razvoja našeg društva. Takođe, onemogućavanje lokalnih samouprava da pokreću svoje medije osiromašilo je izveštavanja o dešavanjima van glavnog grada, što ljude koji žive u tim sredinama ostavlja uskraćene za informacije o lokalnim problemima. Za privatne kompanije ulaganje u manje lokalne medije je neisplativo.

Neophodno je, zbog svega što je gore pomenuto, oduzeti imovinu stečenu krivičnim delima lažnog i zlonamernog izveštavanja, kao i onima koji promovišu krivična dela, za teška krivična dela osuđena ili optužena lica, i podstiču govor mržnje.

Radni položaj novinara i novinarki je takav da u najvećoj meri ostaju slabo plaćeni i sve češće rade po kratkoročnim ugovorima bez stalnog radnog angažmana. Time je, sa jedne strane, ugrožena njihova materijalna egzistencija, a, sa druge strane, i sfera medija koju razumemo kao opšte dobro. Ako radnice i radnici zaposleni u medijama ne mogu da zadovolje svoje osnovne životne potrebe, oni će biti podložniji pritiscima centara moći čiji interesi su u koliziji sa interesima javnosti. Srbija je zemlja u kojoj je često ugrožena bezbednost novinara i novinarki. Oni od kojih očekujemo da nas adekvatno izveštavaju često strepe za sopstveni i živote svojih bližnjih. Moramo učiniti sve kako bi ljudi koji rade u medijama bili zaštićeni i kako bi im se omogućilo da nesmetano obavljaju svoj posao, odnosno da blagovremeno i kritički informišu javnost.

Lokalne samouprave moraju da osnivaju i stabilno finansiraju lokalne medije o čijem upravljanju će odlučivati zaposleni uz širu kontrolu lokalne zajednice. One takođe treba da podstiču

i pomognu građanima i građankama i organizacijama koji žele da pokrenu lokalne medije, kroz lokalne javne budžete i uz širu kontrolu zajednice. Preko javnih budžeta i poreskih olakšica, podržaćemo rad nezavisnih lokalnih medija i kritičko istraživačko novinarstvo. Kako bi to bilo ostvareno potrebna je bolja kontrola preraspodele novca na javnim konkursima — podrška bi prevashodno trebalo da se upućuje nekomercijalnim medijima koji rade u javnom interesu, dok novac iz javnih budžeta ne bi trebalo da dobijaju mediji koji konstantno krše novinarski kodeks, ostvaruju visoke profite i ne plaćaju poreze.

Republički, pokrajinski i lokalni javni servisi, koji mogu činiti deo iste mreže, moraju postati primeri adekvatnog, pravovremenog i kritičkog izveštavanja o značajnim temama u društvu. Kako im i samo ime kaže, oni i njihovi zaposleni su službenici i službenice javnosti i samo njoj su odgovorni. Osim toga, javni servisi moraju prednjačiti u vaspitno–obrazovnoj ulozi koju imaju kao mediji, kao i u produkcionoj podršci za mlade autore i autorke iz raznih kreativnih oblasti. Kako bi se to ostvarilo, potrebno ih je osloboditi od kontrole vlasti i demokratizovati upravljanje nad njima. Javni servisi moraju biti stabilno i adekvatno finansijski podržani, pre svega kroz unapređeni sistem pretplate. Ujedno je potrebno predstavnicima građana i građanki i zaposlenih u republičkom, pokrajinskom i lokalnim javnim servisima omogućiti da učestvuju u upravnim telima kako bi mogli direktno da utiču na njihov rad. Učešće građana i građanki u kontrolnim telima potrebno omogućiti i u onim elektronskim medijima koji imaju nacionalnu pokrivenost. Bez obzira na to ko su vlasnici ovih medija, frekvencije koje oni koriste su javno dobro. Njihovo korišćenje donosi obavezu ispunjavanja javnog interesa u medijima. Državna regulatorna tela koja bi trebalo da kontrolišu rad medija i njihovo ispunjavanje zakonskih odredbi to ne čine adekvatno te time direktno staju na stranu privatnih interesa nasuprot odbrani javnog interesa za šta im je poveren mandat. Potrebno je preispitati rad ovih tela, utvrditi pojedinačnu odgovornost za neprofesionalan angažman i ponovno regulisati njihovo delovanje.

Iz medijskih zakona Srbije je potrebno isključiti mogućnost da kompanije koje su komunikacioni distributeri ujedno budu i proizvođači medijskog sadržaja. U vremenu digitalnih komunikacija ovakvim odredbama se olakšava stvaranje medijskih oligopola i monopola, a javni interes u medijima dovodi se u pitanje jer na taj način kompanije koje poseduju mrežu distribucije mogu uvek favorizovati sadržaj koji njihovi mediji stvaraju.

Internet danas nije luksuz već osnovna potreba ljudi koja im omogućuje slobodan pristup informacijama, mogućnost ispunjavanja administrativnih obaveza, kao i osnovno sredstvo za rad sve većeg broja ljudi. Zato smatramo da pristup internetu mora biti besplatan i svima dostupan. Takođe, neophodno je oporezivanje monopolista u sferi interneta. Neke države već uvode ili razmatraju uvođenje poreza kompanijama kao što su Google i Facebook, koje ostvaruju profit na osnovu aktivnosti ljudi koji svakodnevno koriste internet. U našoj zemlji prvi korak bi bio da prema važećim zakonima velike internet kompanije registruju svoja predstavništva, a drugi zakonski regulisanje njihovog poslovanja i oporezivanje ostvarenog profita.

PRL se zalaže za slobodan pristup sadržajima na internetu po principu mrežne neutralnosti (net neutrality), kojim se internet provajderima onemogućuje favorizovanje određenih sadržaja, koje oni vrše najčešće po finansijskoj osnovi. Mrežna neutralnost je ključna za slobodan protok znanja i informacija u savremenom svetu i predstavlja neophodan zaštitni mehanizam od potpune monopolizacije interneta od strane bogatih tehnoloških magnata.

Zalažemo se za podsticanje rodne ravnopravnosti u medijima. Privatizacija u ovoj sferi dovela je do pojačane nesigurnosti zaposlenja, pa i do feminizacije cele profesije. Ipak, upravljačke strukture u većem delu ostale su u nadležnosti muškaraca. Zato smatramo da je potrebno sprovesti afirmativne mere koje bi omogućile veću zastupljenost žena na uredničkim i upravljačkim pozicijama. Osim u strukturi, rodnu ravnopravnost treba podsticati i u sadržaju medija — potrebno je uključiti više žena u same programe, kao komentatorke, stručnjakinje, analitičarke. Kao osnovnu meru u osnaživanju novinara i novinarki, u borbi za njihov bolji radni i materijalni položaj, veće medijske slobode i očuvanje javnog interesa u medijima, potrebno je podsticati sindikalno organizovanje u medijima. Vlasnici medija moraju omogućiti radnicima i radnicama veću kontrolu u upravljanju redakcijama, a naročito po pitanju izbora urednika. Vlasnike koji sprečavaju sindikalno organizovanje treba zakonski sankcionisati.

ZA HUMANI PRISTUP SPORTU

Neumitna logika kapitalizma nije mimoišla ni sport. Štaviše, u njemu se ogledaju svi problemi postojećeg poretka. Profesionalni sport deo je kapitalističkog tržišta. Vrlo mali broj profesionalnih sportista i sportistkinja pretvoren je u globalne brendove, idole i promotere poželjnih oblika ponašanja. U isto vreme ogromna većina ljudi koji se bave sportom biva prinuđena da prihvati stanje trajne nesigurnosti što ih kao radnike i radnice prisiljava na stanje potčinjenosti u uslovima kapitalističke eksploatacije. Neznatan je broj sportista i sportistkinja koji tokom radnog veka uspeju da zarade dovoljno novca koji bi im, nakon završetka karijere, obezbedio finansijsku sigurnost. Najveći broj njih radi u vrlo nesigurnim uslovima, bez ugovora o radu i mogućnosti da ostvari beneficirani radni staž.

Zarad ostvarivanja profita i njegovog neprestanog uvećavanja, profesionalni sportisti su prinuđeni da često nastupaju, čime se njihovi fizički napori intenziviraju, što dalje dovodi do sve većeg broja teških povreda, smrti na treninzima i u sportskim arenama i do masovnije upotrebe dopinga. Mladi sportisti i sportistkinje još kao deca postaju plen u rukama menadžera i žrtve odnosa moći, koji se ogledaju kroz nametanje i primenu normativnih modela delovanja i ponašanja u kojima oni moraju bespogovorno da prihvataju i slede naloge svojih trenera i klubova. Međunarodne sportske organizacije, u sprezi sa velikim multinacionalnim kompanijama, određuju i regulišu sve odnose u polju sporta onemogućavajući bilo kakve progresivne promene, krijući se iza parole o tome da sport ne sme da ima nikave veze sa politikom.

U profesionalnom sportu vladaju odnosi nejednakosti koji se očitavaju kroz apsolutnu dominaciju sportskih kolektiva iz najbogatijih zemalja i pretvaranje zemalja sa periferije svetskog kapitalističkog sistema u centre za regrutaciju jeftine radne snage. To je omogućeno nametanjem organizacije takmičenja prema meri bogatih i moćnih aktera. U zemljama periferije u sportu vladaju endemska korupcija, sprega kriminala, grupa navijača (koji su eksponenti desničarskih ideologija), vladajućih političkih struktura, uprava klubova i menadžera. Tako dolazi do kriminalizacije i dodatne dehumanizacije i ideološke i političke instrumentalizacije sporta. U tom kontekstu, brzi i nemilosrdni obračun s kriminalnim grupama u politici i sportu, odnosno, oslobađanje naše republike od organizovanog kriminala biće jedan od naših prioriteta.

Mnogi profesionalni sportisti gotovo da nemaju nikakva prava i maksimalno im se otežava, odnosno praktično ne dozvoljava sindikalno udruživanje. Sa druge strane, neprofesionalni sport (amaterski, rekreativni i školski) biva zanemaren. Dok se slave



Svrha sporta i sportskih aktivnosti

jeste oblikovanje zdrave i psihofizički razvijene individue. Sport ne treba da se zasniva na logici profita, već na igri koja podstiče humanost, takmičarski i timski duh. To podrazumeva i bezuslovno poštovanje ljudskog dostojanstva protivnika, kao i sportsko podnošenje poraza.

uspesi nacionalnih selekcija i klubova i time lažno mire i prikrivaju društveni antagonizmi, sportska infrastruktura se urušava, sportski kolektivi iz malih sredina jedva preživljavaju i sve lakše postaju plen lokalnih moćnika i sumnjivih biznismena.

Branićemo interese obespravljenih sportista i sportistkinja i daćemo svoj doprinos sindikalnom organizovanju svih sportskih radnika i radnica, kao što ćemo se i protiviti nametanju modela privatizacije kao tobožnjeg spasa za lokalni i regionalni sport. Veliku pažnju PRL će takođe posvetiti pronalaženju načina za razvoj programa emancipatorski orijentisane edukacije sportista i šire sportske javnosti, kao i razvoju programa za primenu modela samoupravljanja kao osnovnog modela funkcionisanja sporta na putu ka njegovom transformisanju u slobodnu igru kojom rukovode oni koji je stvaraju. Vodimo se principom prema kojem neposredni učesnici moraju da određuju pravila i načine za funkcionisanje sporta i regulaciju odnosa u njegovim okvirima.

Posebnu pažnju PRL će usmeriti na probleme amaterskog, rekreativnog i školskog sporta, u radu na afirmaciji neprofitnih i neinstrumentalizovanih oblika sporta u kojima značajno mesto zauzimaju stvaralačka spontanost i improvizacija, imaginacija i igra. Razvoj školskog sporta pomoći će unapređenju psihofizičkih i motoričkih sposobnosti dece. Ulaganje u rekreativni sport i njegovu promociju doprinosi poboljšanju opšteg zdravstvenog stanja stanovništva.

ZA INTERNACIONALIZAM, PROTIV IMPERIJALIZMA

Već četiri decenije odvija se ekonomska globalizacija po neoliberalnom modelu. Ona proizvodi velike nejednakosti, kako između različitih država i regiona, tako i unutar pojedinačnih država.

Postoji nekoliko motora neoliberalne globalizacije. Među najvažnijima su međunarodne finansijske institucije — Međunarodni monetarni fond, Svetska banka i Svetska trgovinska organizacija. One uslovljavaju „pomoć“ nerazvijenim državama usvajanjem niza ekonomskih mera, popularno zvanih mere strukturalnog prilagođavanja, koje su definisane takozvanim „Vašingtonskim konsenzusom“. Da bi sarađivale sa MMF-om i Svetskom bankom države moraju da pristanu na smanjenja budžetske potrošnje, prvenstveno na socijalnim programima, na privatizaciju državne imovine i sveukupnu deregulaciju privrede, odnosno uklanjanje svih barijera slobodnom tržištu, nekontrolisanom uvozu i protoku kapitala. Svetska trgovinska organizacija kreira globalne uslove koji omogućavaju korporacijama i bankama da prenose tehnologiju, kapital, robu i usluge po čitavom svetu, a da ih pritom zakonski propisi pojedinačnih država ne mogu ograničiti. I dok su slabije ekonomije bile kažnjavane ukoliko ne poštuju pravila koja nameću međunarodne institucije, moćnije države se nesmetano koriste merama kojima štite sopstvenu privredu.

Te globalne privredne institucije i neoliberalne ekonomske politike koje one diktiraju, odgovaraju imperijalističkim nastupanjima SAD, Velike Britanije, pa i nekih drugih evropskih velikih sila. Najčešće se imperijalna nastupanja i neoliberalne ekonomske politike ideološki pravdaju kosmopolitizmom i apstraktnim ljudskim pravima, dok se istovremeno porobljavaju široki društveni slojevi nacija na periferiji svetskog kapitalističkog sistema. Širi društveni slojevi tih nacija tako postaju žrtve ne samo domaće oligarhije, već i širih globalizacijskih procesa. Rast nejednakosti i sve teži uslovi života ogromne većine stanovnika planete doveli su do porasta i revitalizacije desničarskih ideja koje kao odgovor na globalizaciju nude nacionalizam i ksenofobiju, koji dalje rađaju sukobe i pogoduju uskim krugovima nacionalnih elita, ali i onemogućavaju ujedinjavanje radničkih slojeva u borbi protiv globalnog kapitalizma. PRL se zalaže za internacionalizam kao alternativu, kako nacionalizmu, tako i imperijalističkoj globalizaciji. Radićemo na povezivanju sa progresivnim i levim snagama u susjedstvu, Evropi i svetu u cilju zajedničke borbe protiv globalnog kapitalizma, za pravedniji svet.

Na isti način se odnosimo i prema Evropskoj Uniji. Zalažemo se za ideju internacionalističke, ujedinjene Evrope, ali EU je eksponent neoliberalne politike i konstruisana je na način koji



Kao što je cilj unutrašnje politike postizanje jednakosti, solidarnosti i slobode među građankama i građanima, bez obzira na njihovu političku moć, bogatstvo ili društveni ugled, tako je cilj spoljne politike postizanje jednakosti, slobode i solidarnosti među narodima, bez obzira na njihovu brojnost odnosno privrednu, političku, kulturnu i vojnu moć. Otuda sledi naše zalaganje za internacionalizam, protivljenje svim oblicima imperijalizma i beskompromisna politika vojne neutralnosti naše republike.

favorizuje interese krupnog kapitala, uz neprekidno smanjivanje prava radnika i radnica i nižih socijalnih staleža. Njena struktura je nedemokratska, i pod izgovorom efikasnosti i depolitizacije sva moć je predata birokratama koji su pod stalnim uticajem krupnog kapitala. Osim toga, EU pred našim očima postaje radikalno–desničarska tvrđava pod maskom ljudskih prava, koja nehumano tretira izbeglice koje pokušavaju da pobegnu od ratova i siromaštva, i koja koristi države evropskog juga za zaustavljanje izbegličkog talasa.

Birokratija Evropske unije državama članicama i kandidatkinjama nameće mere štednje, ograničava opseg javnih ulaganja i kontrole sopstvenih resursa. Stoga smatramo da bi Republika Srbija, ako bi se danas učlanila u EU, bila pod pritiskom da se odrekne mehanizama pomoću kojih je uopšte moguće ostvarivati ekonomski suverenitet, pokretati privredni razvoj i pomagati najugroženijim delovima stanovništva. U tom smislu Evropska unija ne treba da bude centralno pitanje spoljne, a naročito ne unutrašnje politike, koje služi lažnoj podeli na „proevropski“ i „antievropski“ orijentisane građane i građanke, već joj moramo pristupiti iz ugla politika kojima se vodimo. Naša centralna programska načela — radna prava, snažna uloga države u privredi, velika javna ulaganja, besplatno zdravstvo i obrazovanje, pravo na krov nad glavom, hranu, pitku vodu, zdravu životnu sredinu, itd. — jesu elementi na kojima ćemo zasnovati svoje politike, i od njih nećemo odstupiti ni pred kim, pa ni pred EU. Ukoliko Evropskoj uniji to nije prihvatljivo, to znači da je njeno zalaganje za socijalnu pravdu i jednakost mrtvo slovo na papiru i nijednoj progresivnoj državi, pa ni Republici Srbiji kakvu želimo da izgradimo, tu nije mesto. Osim toga, PRL će zajedno sa drugim levim i progresivnim snagama u EU i van nje raditi na stvaranju istinski internacionalističke, demokratske i socijalne ujedinjene Evrope u kojoj će svi njeni građani i građanke i sve njene države biti jednaki.

Stub naše spoljne politike biće Balkan. Osnova naše spoljne politike ne sme biti udovoljavanje imperijalističkim centrima u Briselu, Berlinu, Parizu, Vašingtonu ili Moskvi, koji će uvek nastojati da zemlje periferije drže u podređenom položaju. Umesto toga narodi Balkana se moraju okrenuti jedni drugima. Jedino tako je moguće zaustaviti međusobnu trku ka dnu u privlačenju stranog kapitala i obezbediti ekonomsku i socijalnu sigurnost. Načelo „Balkan balkanskim narodima“ mora ponovo da postane politička ideja vodilja, jer je to uslov razvoja balkanskih društava. Samo povezivanjem s našim susedima možemo postići istinski mir i napredak i odupreti se imperijalnim uticajima velikih sila. Ako bi se Republika Srbija, kao jedna od najvećih zemalja u regionu, okrenula od nacionalizma i kapitalizma i pošla putem izgradnje društva demokratskog socijalizma, to bi bilo podsticajno i za ostale zemlje u regionu.

PRL se principijelno zalaže za striktnu vojnu neutralnost Republike Srbije, kao garanciju mira. NATO je vojno–politički savez pod kontrolom najmoćnijih zapadnih sila, koji, između ostalog, služi očuvanju postojećeg poretka i imperijalnih interesa tih sila, te je odgovoran za masovna ubistva širom sveta. Srbija nema interes da ulazi u njegov sastav, jer ona ne treba da ima imperijalne interese, niti da služi tuđim. Osim toga, smatramo da je principijelno neprihvatljivo da Srbija, koja treba da gaji slobodarsku tradiciju

i predano radi na razvijanju ravnopravnih i miroljubivih odnosa među narodima, učestvuje u agresivnim vojnim operacijama bilo gde u svetu. Osnivači tog vojno-političkog saveza tvrdili su da je on osnovan kao odbrambeni savez u reakciji na blok država koje je predvodio SSSR. Da to nije tako, uverili smo se poslednjih decenija, jer on i dalje igra ulogu „svetskog policajca“ i određuje koje su zemlje „demokratske“, a koje nisu, kao što i uzima sebi za pravo da svoje interese nameće drugim zemljama nasilnim sredstvima. Potpisivanjem niza dokumenata tokom prethodnih godina, Srbija je svrstana u NATO zonu uticaja. Jedino rešenje za uspostavljanje istinske neutralnosti i vraćanja nezavisnosti zemlji jeste raskidanje tih ugovora.

Srbija treba da bude aktivna članica Ujedinjenih nacija, koja će se truditi da ta organizacija postane demokratska i efikasna, kako bi mogla da radi na očuvanju mira u svetu. U trenutku kada postoje ogromne ekonomske razlike, globalni ekološki problemi, vojni sukobi, kao i povećanje militarizma u celom svetu, mi ne smemo stajati po strani, već moramo da se trudimo da izgradimo, zajedno sa svim drugim zemljama, drugačiji svet, zasnovan na pravu, miru i saradnji. Srbija treba da, kroz članstvo u Ujedinjenim nacijama, kao i kroz rad na oživljavanju i restrukturiranju Pokreta nesvrstanih, predano radi na smanjenju militarizma, povećanju jednakosti i saradnje između država, kao i na prevenciji i mirnom rešavanju međunarodnih i građanskih ratova. Međutim, Republika Srbija neće učestvovati ni u kakvim međunarodnim sankcijama uperenim protiv stanovništva bilo koje države, jer to ne smatramo sredstvom mirnog rešavanja sukoba. Trupe Vojske Srbije mogu da učestvuju u mirovnim operacijama UN i to isključivo na dobrovoljnoj bazi vojnika i civilnih lica zaposlenih pri vojsci.

ZA NENACIONALISTIČKI PRISTUP KOSOVSKOM PITANJU



Kao protivnici svakog nacionalizma, prihvatamo činjenicu da savremenasrpska politička elita uglavnom nije umela da se konstruktivno postavi spram pitanja srpsko-albanskih odnosa i da ogromna većina stanovništva Kosova ne želi da živi u Srbiji, te da je ovu svoju želju ostvarila nakon agresije NATO na SRJ 1999. godine. Ipak, i nakon više od dve decenije, previše je nerešenih pitanja koja fundamentalno utiču na svakodnevni život stanovništva. Zalažemo se za međusobni otvoreni dogovor Srba i Albanaca o zajedničkoj budućnosti na Balkanu – bilo bez posrednika, bilo uz posredovanje UN. Jedan od ciljeva pregovora mora biti oslobođenje od imperijalizma i odlazak NATO trupa s Kosova.

PRL se zalaže za rešavanje „kosovskog pitanja“ van nacionalističkog ključa. Danas dominira zagovaranje „nacionalnog interesa“ koji, ispostavlja se, nije ništa drugo do interes nacionalnih oligarhija. Iako naizgled suprotostavljene, te nacionalne oligarhije se vrlo dobro razumeju i podgrevajući nacionalne tenzije nastavljaju da se bogate i jačaju svoju moć zasnovanu na nestabilnosti regiona. Istovremeno narastaju ekonomski i socijalni problemi najvećeg dela stanovništva u Srbiji i na Kosovu.

Budućnost srpsko-albanskih odnosa pripada saradnji, međusobnom uvažavanju i podršci u ostvarivanju zajedničkih interesa koji se odnose na istovremeni društveni i ekonomski razvoj i smanjenje socijalnih nejednakosti. Da bi se to ostvarilo, potrebno je istrajno i temeljno raditi na izgradnji albansko-srpskog poverenja. Takođe, u rešenju kosovskog problema mora se uvažiti i činjenica da su na Kosovu živeli i žive i drugi narodi, mimo dva najbrojnija. Shvatamo realne ratne traume Srba i Albanaca sa Kosova i teškoću koju predstavlja njihovo prevazilaženje, kao što priznajemo da postoje i drugi narodi koji su takođe prošli kroz patnje. Međutim, ni domaće oligarhije, ni međunarodna zajednica trenutno ne rade na prevazilaženju tih trauma, već „kosovsko pitanje“ koriste za sprovođenje svojih političkih i ekonomskih interesa. Teško bilo ko može poreći da je Kosovo danas postalo de facto NATO protektorat, odnosno, da narod koji živi na Kosovu nema mogućnost da odlučuje o strateškom pitanjima i svojoj sudbini.

PRL se zalaže za otpočinjanje otvorenog dijaloga bez posrednika ili uz posredovanje Ujedinjenih nacija. Kosovo bi u UN imalo status posmatrača, poput Palestine. UN mogu biti jedini neutralni arbitar u ovom procesu, zato što bilo koja pojedinačna velika sila — poput EU, SAD ili Rusije — brine isključivo o svojim posebnim interesima, a ne o interesima balkanskih naroda. Takođe, direktni dijalog između dva naroda ne mogu voditi ni lokalni političari koji su prethodno bili kompromitovani učešćem u organizovanom kriminalu, političkoj represiji, ratnim zločinima, činjenjem zločina protiv čovečnosti ili širenjem nacionalne, rasne ili verske mržnje, kao ni oni koji ovaj nerazrešeni konflikt zloupotrebljavaju u politici jačanja nacionalizma.

Traženje rešenja mora da odgovara složenosti situacije. Pregovori uključuju niz pitanja koja nadilaze pojednostavljeno shvaćen problem statusa. Oni obuhvataju i svojinsko-ekonomske odnose, kulturna dobra, status i položaj izbeglica, slobodu organizovanja, verske slobode, zaštićenost ljudskih i manjinskih prava, itd. Dve pregovaračke strane moraju kao polazišnu tačku

imati ideju o zajedničkom interesu Srba i Albanaca da povrate viševjekovni suživot. Smatramo da je samo kroz uključivanje i ostalih aktera — sindikata, privrednih komora, predstavnika i predstavnica lokalnih zajednica, zainteresovanih opozicionih partija, nevladinih organizacija, kao i drugih naroda, romskog, bošnjačkog, itd. — moguće postići obostrano prihvatljivo rešenje za regulisanje međusobnih odnosa Beograda i Prištine. Netransparentni „briselški pregovori“ vlasti iz Beograda i Prištine samo su pogoršali situaciju u regionu, podižući tenzije i ostavljajući lokalnu javnost u neznanju, a lokalno stanovništvo, kojeg se ovi pregovori direktno tiču, u strahu i neizvesnosti. Tek bismo otvorenim dijalogom, pod budnim okom javnosti, koji uključuje različite društvene grupe i organizacije, a ne isključivo predstavnike izvršne vlasti, pokazali da istinski predstavnici dva komšijska naroda rade za interese oba naroda, bez razlike, i ne udovoljavaju interesima velikih sila ili oligarhija na Kosovu i u Srbiji.

Preduslov takvog dijaloga je ukidanje svih postojećih ekonomskih i administrativnih blokada na obe strane, kako bi najpre došlo do stvaranja povoljnije atmosfere za interakciju između dva društva. Založićemo se za izgradnju zvaničnih institucija pomoću kojih će biti omogućena pojačana interakcija dva društva kroz razmenu studenata, saradnju naučnih i obrazovnih institucija, kulturnih i umetničkih udruženja, sindikalnih organizacija, razvoj zajedničkih ekoloških projekata kojima bi se radilo na zaštiti životne sredine, i sl. Potrebno je stvaranje političke klime kojom bi se podsticao suživot, a izbegla „razmena stanovništva i teritorija“ koja je ništa drugo do eufemizam za etnički progon. U međuvremenu se ne rešava ni položaj postojećih izbeglica sa Kosova, kojima trenutni status „interno raseljenih lica“ onemogućava niz prava. Pregovore treba voditi sa namerom da se dođe do vizije o tome kako će izgledati srpsko–albanski odnosi u XXI veku, u duhu međusobne saradnje i poštovanja, a ne sukoba i tenzija. Za nas je ta vizija neodvojiva od vizije solidarnog Balkana oslobođenog imperijalnih uticaja velikih sila i stranih vojnih misija, počevši od NATO trupa.